

SPECIFICKÉ PORUCHY UČENÍ - ZÁVĚREČNÁ PRÁCE Z CHIROFONETIKY (Mezinárodní škola chirofonetiky)

Marie Vršanová

Úvodní zamyšlení

Motto: Je potřeba, aby rodič v zápase s učením byl na straně dítěte. (Zdeněk Matějček: Škola rodičů)

Běžně se stává, že když dítěti ve škole učení nejde, rodiče a učitelé se spojí a souhlasně požadují, aby se více a déle učilo. Sedí s ním nad úkoly a nad knížkami. Zakazují televizi, běhání po venku a snaží se z něho dostat co nejvíce. Nezřídka se stává, že psychický organismus dítěte nesnese takový nápor a začne se bránit. Kolik výčitek a ponižování si mnohdy musí dítě vyslechnout! Již ze školy se vrací přetížené a doma ho čeká další nápor na jeho hlavu. Kdy a jak si mají mozkové buňky takového dítěte odpočinout?

Přetěžování je relativní pojem. Co je pro jednoho moc, to druhý zvládne rychle. Co posílí nejvíce a nejpřirozenějším způsobem slabý nervový systém? Hodně pohybu, pokud možno na zdravém vzduchu, hodně hraní, zábavy a podnikání činností, ve kterém si přívod podnětů řídí dítě samo. To znamená hrát si po svém, co jemu vyhovuje a přináší **radost**.

Dítě s poruchou učení má zatím určitou slabost. Slabost se však neléčí, slabost se překonává posilováním. V tomto případě stáhneme své působení na síly hlavy a snažíme se zaměstnat opačný pól a tím je soustava končetin a látkové výměny. Co nejvíce pohybu, ale podle gusta dítěte. Pohyb spojený s hrou, tím posílení sil sympatie, éterných sil výstavbových. Dospělý člověk vede většinou svoji činnost od myšlení přes cítění k činu. U dítěte obzvlášť do období velké metamorfózy v Rubikonu (viz dále) to probíhá naopak. Nejprve musí vše uchopit pohybem, aby skrz prožívání a cit mohlo něco přijmout do svého myšlení.

Nezralý nervový systém je rychle vyčerpán jedním druhem podnětů. Aby si jedny mozkové buňky mohly odpočinout, je třeba zatížit jiné, což znamená ve výuce změnit činnost, zájem a pozornost směřovat jiným směrem. Například to, co auditivně přijme, zkusit uchopit vizuálně a naopak. Tyto poruchy se obvykle objeví příchodem do školy, také až nyní je možné je diagnostikovat. Postupným vyžíváním nervového systému se většina obtíží zmírňuje nebo mizí. Obrat k lepšímu nepřichází naráz a zázračně, je nutno na něm společně trochu pracovat, a to správným způsobem. Většinou se jedná o kompenzování, tedy o možnost, kdy jedna nepříliš vyvinutá funkce je nahrazena jinou. Ještě důležitější je však hodně trpělivosti a důslednost ve výchově.

Člověk se učí lidství totiž jen od člověka. Ať se chováme jakkoliv, vštěpujeme tím svůj obraz lidství našim dětem tak, jak ho ztělesňujeme svými činy. Když vychovatel své výchovné působení přesouvá na učební pomůcky (na počítač, knihu nebo televizi), když dítě nevidí jeho snahu, ale ani selhání, pak bere dítěti to nejdůležitější a to je lidský kontakt. Dítě nemá možnost vnímat osobnost, která by stála za svými činy, a mohla tak sama probouzet síly jeho osobnosti vhodným příkladem. Dítě potřebuje k vývoji bohatství vlastních zážitků, ne pouze mrtvé přes média zprostředkované informace. I v naší rodině jsme museli změnit svůj přístup k učení a jeho přeceňování na úkor lidství v dítěti. K důležitým základům antroposofie patří poznání o člověku podle těla, duše a ducha a způsob jejich společného působení, protože právě jejich souhra určuje naše zdraví a nemoc.

U chirofonetiky není tou hlavní působící silou přímé působení na fyzické tělo. Chirofonetika ovlivňuje především životní tvořivé síly člověka - éterné tělo, které je spojujícím článkem mezi fyzickým tělem a duchovně - duševní podstatou člověka.

Samozřejmě dotyk zprostředkovává přímé oslovení fyzického těla přes nervově - smyslové působení. A také přes prožívání příjemných vjemů oslovujeme astrální článek člověka. Ale to podstatné, co působí, jsou vlastní tvořivé síly hlásek. My jako terapeuti pomáháme stáhnout a zahustit kosmickou substanci hlásek, aby mohla skrze vyslovenou hlásku a její odpovídající taženou formu působit na harmonizaci čtyř bytostných článků člověka. Pomáháme tím vyladit jejich působení do potřebné harmonizace a souzvuku. Celá terapie by měla být vedená myšlenkou: „Ne já, ale síla působení hlásek dodává potřebné síly organismu k léčení.“ A také s pokorou. Protože bez pokory v nás a úcty k člověku, kterého ošetřujeme při terapii, působíme pouze ze sebe samých. A kdo z nás ví, co druhý člověk potřebuje pro svůj vývoj na cestě stávání se člověkem?

Smyslem nemocí a léčení je proměna člověka. Když jsme nemocní, je v nás určitá disharmonie. Abychom mohli harmonicky souznít se sebou a s okolním světem, může nám přijít na pomoc síla tvořivého slova. Třeba právě skrze chirofonetiku.

1. Vývojové fáze dítěte

Rudolf Steiner zanechal ve svém díle mimo jiné poznatky na vývoj člověka z širšího úhlu pohledu, než jaký zná dnešní psychologie. Jedna z věcí, která mi pomohla hlouběji proniknout do tajů lidské přirozenosti a vývoje člověka, bylo pochopení rozdělení vývoje člověka z hlediska čtyř bytostných článků. Tedy tělo fyzické, dále éterné neboli tělo životních sil, tělo astrální nebo také duševní a vyšší Já člověka, kterým se odlišujeme my lidé od zvířat, a které můžeme nazvat také organizace „Já“. Další z věcí, které jsem musela pochopit, byla trojčlennost organizace člověka. Tyto pojmy lze nalézt v běžně dostupné literatuře, viz seznam použité literatury.

V následujících kapitolách se pokusím popsat tělesný i duševní vývoj dítěte od kojence až krátce k dospělosti. Současná věda chápe vývoj člověka jako vývoj přímočarý. Z pohledu antroposofické medicíny však člověk při zrození není „nepopsaný čistý list“.

Dítě, které se narodí, přináší si s sebou na svět nejen fyzické tělo, které si vybuďovalo podle genetických dispozic svých rodičů, ale také vlastní duchovně-duševní podstatu (organizaci éternou, astrální a Já), která je schopná toto zděděné fyzické tělo si dostatečně osvojit a přebudovat na svůj nástroj, potřebný pro vlastní život na zemi. Viz obrázek č. 1 (čerpáno z chirofonetických přednášek MUDr. P. Mílka a z knihy J. Bartoše Stupně lidského života).

Toto osvojování se děje v prvních třech sedmiletích vývoje dítěte. Během prvních sedmi let si dítě přebuduje zděděnou tělesnou schránku na vlastní. Zkušenosti a zážitky tohoto období žijí dál jakoby v hlubokém bezesném spánku. V druhém sedmiletí dozrává rytmický systém dítěte a vyžívají éterné síly jeho organismu. Zatím pořád ve vědomí dítěte nepřevažuje logický rozum, ale dramaturgický cit, který vše mění na obrazy. Mohli bychom to nazvat jako snové vědomí dítěte. Teprve ve třetím sedmiletí dítě dozrává ve svém vývoji. Pomocí svého vyššího Já uchopí síly látkové výměny a končetin, citově dozrává a vystupuje z vazeb rodinné a sociální schránky. Pomocí svých osvobozených volných sil zkouší vlastní vykročení do života. Dítě žije teprve nyní v bdělém vědomí. Ptáče může vylézt z hnízda.

Během **prvního sedmiletí** po příchodu na svět je dítě fyzicky narozeno, ale jeho životní síly jsou dosud pod ochranou éterné schránky jeho matky a jeho vývoj je ovlivňován nejbližší rodinou. Z vlastních éterních sil si přebudovává své fyzické tělo. Co to znamená?

Tělo, které si nese člověk od narození do výměny zubů, to je zhruba prvních sedm let, je jen jakýsi model od rodičů, který obsahuje dědičné síly, jež spolubudovali jeho předkové. Během prvních let si toto tělo dítěte přepracovává pomocí své duševně - duchovní individuální bytosti. Své vlastní tělo máme teprve po výměně zubů. Podle toho, jak je tato individualita silná nebo slabá, má nebo nemá dostatek sil přetvořit tento zděděný model na vlastní. Vlastní individuální tělo si jedinec vytváří postupně. Síly osobnosti můžeme nejvíce poznat po sedmém roce dítěte podle podobnosti s rodiči. Čím větší podobnost, tím slabší individualita. Samozřejmě záleží na podmínkách, ve kterých dítě vyrůstá, ale silná individualita si s mnohými problémy poradí sama.

Orgány narozeného dítěte nejsou ještě zcela vyvinuté, teprve postupně dozrávají. Během prvních let života se také vytváří propojení mezi nervovými buňkami. Dítě si buduje svůj vlastní nervový systém. Vznikají propojení mezi neurony.

Utvářející orgánové síly působí z hlavy do celého organismu. Dítě začíná vnímat a zkoumat svět od hlavy směrem dolů. I jeho pohybový vývoj tomu odpovídá. Prvně zvedá hlavu, pak začne uchopovat rukama, poté se otáčet, plazit, nakonec přidá kolena a leze. Až po této fázi vývoje by se dítě mělo začít vytahovat na nožky a poté

následovat první kroky. Po úspěšném zvládnutí pohybu, což trvá zhruba do tří let, následuje uchopení řeči a v třetí třetině prvního sedmiletí teprve myšlení. Tyto etapy později blíže vysvětlím. Mezi druhým a třetím rokem dítěte se projevuje zvýšené období vzdoru, které souvisí s uchopením éterného těla organizací „Já“ dítěte a uvědoměním si sama sebe.

V tomto sedmiletí se individualita dítěte ukotvuje především v hlavě. Největší silou dítěte je schopnost nápodoby, což je způsob, kterým se vše učí. Již nikdy v životě nebude mít schopnost se toho tolik naučit v tak krátké době jako nyní. Dítě napodobuje vše, co k němu přichází. Je otevřené všem dojmům ze svého okolí, proti kterým se neumí citově ohraničit. Vše, co prožívá, se mu vtiskuje doslova do tělesného utváření. V tomto období je velmi zranitelné a nejvíce se utváří jeho pozdější fyzické zdraví. I zdravé instinkty se zakládají v tomto období. Dítě by mělo získat pocit, že svět je dobrý. Jakým způsobem? Vedle dobrých zkušeností ze sociálních kontaktů, také například pravidelně se střídajícím rytmickým prožíváním dne, což mu přináší mimo jiné pocit jistoty. A také vytvářením prostředí, které je vhodné pro jeho vývoj, hry a schopnosti nápodoby, dítěti usnadníme získávání kladných zkušeností se světem. Samozřejmě je také důležitá věkově přiměřená a zdravá strava.

Druhé sedmiletí začíná pro dítě neviditelným porodem vlastních životních sil z ochranné schrány životních sil matky, tedy porodem vlastního tzv. éterného těla. Teprve když se uvolnily tyto síly z výstavby organismu, mohou být použity pro učení. Můžeme také říci, že tzv. rodinná děloha éterných sil porodila dítě do světa. Porodem vlastních éterných sil dítěte bývají uvolněny především éterné síly matčiny (nebo také pěstounky, podle toho kdo o dítě pečuje.) Zbývá mu, obrazně řečeno, ještě děloha sociální, která chrání jeho duševní život. Co to znamená pro dítě?

Dítě tělesně přebudovalo v rámci svých možností zděděné fyzické tělo. Přebytečné výstavbové síly organismu jsou uvolněny pro paměť a obrazné myšlení (představivost). Na fyzické úrovni se to ukáže započatou výměnou mléčného chrupu. Tělesně dochází k harmonizaci a dozrávání rytmické soustavy, nejdříve dechového organismu, poté tepu srdce. Zda se dítě bude stavět k životu ustrašeně nebo s odvahou, je spoluurčováno kvalitou jeho dýchání a krevního oběhu.

Éterné tělo sílí pomocí citových prožitků krásy, umělecké činnosti, zdravé fantazie, dostatečným hravým pohybem a hlavně opakovanými citovými a volnými zážitky. Schopnost nápodoby pomalu přerůstá v potřebu lásky k autoritě. V tomto období se ukáže zřetelně temperament dítěte.

Kolem devátého roku se probouzí jeho Já do citového života a ukotvuje se v rytmické soustavě. Dítě prožívá pocit oddělení od světa a jeho jistot. Je to období určité krize. O této krizi se ještě zmíním.

Přibližně do dvanáctého roku věku dítěte dochází k vývoji jeho dvanácti smyslů, jak je popsal a rozdělil R. Steiner. Do té doby je lze vhodně terapeuticky podpořit.

Co působí zdravě na tělo éterné, působí v tomto období i na upevnění stavby orgánů fyzického těla. Kvalita éterných sil se projevuje v paměti, vitalitě, svalovém napětí, oběhu tekutin, zažívání, hojení ran, v temperamentu a zdravém sebevědomí. Dítě by mělo získat dojem, že svět je krásný.

Třetí sedmiletí odpovídá období puberty. Dochází k narození astrálního těla jedince a k jeho vlastnímu vývoji. Sociální okolí dítěte, které ho dosud citově ochraňovalo a vedlo, mizí a dítě to prožívá jako velký zmatek a mnohdy nepochopení. Citový život se zcela osamostatňuje. Rodí se jeho vlastní přání a touhy. Tělesně dochází ke zrání látkové výměny a systému končetin. Dítě si začíná osvojovat organismus vůle a také se upevňuje jeho duševní život. Dobře vyvinuté astrální tělo

ukáže, jak dobře se nižší smysly dokázaly metamorfovat ve vyšší smysly sociální. Například vstoupil-li smysl pro morální úsudky až do vůle dítěte. Jednodušeji řečeno, nezůstalo-li pouze u přání a představ, ale jestli dítě vstoupilo až do fáze vlastních činů a jakým způsobem je uchopilo. Tomuto období se v této práci podrobněji věnovat nebudu.

2. Ideální podoba vývoje v prvním sedmiletí dítěte

Motto: Nový lidský život obsahuje základy celé své budoucnosti, stejně jako vyvíjející se rostlina. Abychom mohli o této budoucnosti něco říci, musíme proniknout a seznámit se skrytou podstatou člověka. Stejně jako člověk, který zná podstatu rostliny, může podle listu určit, jaká to bude rostlina. (z knihy O duševní podstatě dítěte od Caroline von Heydebrant)

Jaké správné otázky si může rodič nebo terapeut položit k pochopení nemoci, disharmonie ve vývoji dítěte či objevení určitých zvláštních projevů v životě dítěte, aby mu mohl účinně pomoci?

Je dobré, když rozumíme podstatě celého dětství, jednotlivým fázím vývoje a pochopíme co je normální, zdravý a ideální vývoj dítěte. Teprve potom můžeme nahlížet na odlišnosti, na to, co je nezdravé nebo škodlivé pro další vývoj dítěte. A teprve z toho můžeme odvodit, jak léčivě postupovat a tím pomoci vyrovnávat vznikající odchylky ve vývoji.

V úvodu jsme se stručně seznámili s tím, jak takové jednotlivé fáze vývoje vypadají z hlediska duchovní vědy, jak na vývoj dítěte nahlíží také antroposofická medicína či waldorfská pedagogika.

Zákonitosti speciální léčebné pedagogiky říkají, že vychovatel ovlivňuje zdravou výchovu a vývoj dítěte svým nejbližším vyšším bytostným článkem - viz obrázek č. 2. Například svým citovým (astrálním) tělem ovlivňuje nejbližší nižší článek dítěte, tedy jeho éterné síly. Co z toho plyne? Například to, že matka musí mít dostatek vlastních éterných sil a také je umět doplňovat, aby mohla pomoci zdravému vývoji svého dítěte. Nebo také, že učitel by měl umět zvládat své sympatie a antipatie, ale taky se angažovat při výuce tak, aby ji naplnil citovým prožíváním. Dítě v pubertě dobře zvládneme pouze z impulsů svého vlastního Já, nikoliv citovými pohnutkami. Proto sami jako vychovatelé bychom měli mít zvládnuté astrální tělo (citovost) svým vyšším Já.

Obrázek č. 2 :Vliv vyššího článku vychovatele na nižší článek dítěte.

Vychovatel	————>	Dítě
Éterné tělo	————>	Fyzické tělo
Astrální tělo	————>	Éterné tělo
Vyšší já	————>	Astrální tělo

Další pohled na toto téma potvrzuje i klasická psychologie, která poukazuje na problém narušeného raného vývoje, který se později projevuje mnohými celoživotními potížemi, a to nejen na psychické, ale i fyzické úrovni.

První sedmiletí - zákonitosti zdravého vývoje:

Prenatální vývoj a porod může být dobrým vodítkem pro stanovení diagnózy a léčebných postupů v případě potřeby. Ale pokud všechno v těhotenství a během porodu probíhalo normálně, tedy pokud již v těhotenství nebyla narušena pradůvěra, s kterou dítě přichází na svět, pak k nám přichází otázka: „Co mohu udělat jako rodič a nejbližší vychovatel, abych podpořil vývoj svého zdravého dítěte a nic nepokazil?“

Myslím, že na tuto otázku se snaží odpovědět každý rodič při pohledu na malé novorozeně, protože stojí před velkým tajemstvím. A protože jsme mnozí prošli výchovou, ve které jsme sami neměli možnost odpozorovat, jak se zdravě vychovává malé dítě, tak dnes mnozí ani často nevíme, co takové dítě potřebuje. Máme-li dostatek úcty k životu, nesnažíme se dítě formovat, ale pomáhat na svět tomu, co se v něm skrývá. Způsobem výchovy a jeho účinky poznamenáváme totiž dítě až do jeho tělesné konstituce, kterou si ponese celým životem.

Helmut von Kügelgen popisuje ve svém článku v informačním časopise Naše dítě od firmy Weleda několik zákonitostí, umožňujících našim dětem přirozené a optimální dětství.

Zákonitost č. 1: Na počátku je tělo především smyslovým orgánem

Na celé nehotové tělíčko dítěte můžeme nazírat jako na smyslový nástroj pro všechny dojmy z okolí: úsměv, lásku, slovo, barvy, tvary, řád i myšlenky, které zaměstnávají jeho okolí. Nervozita, činy postrádající smysl, výbuchy hněvu zanechávají z tohoto důvodu na dítěti trvalé následky. Podobnost dítěte s rodiči tak vzniká větší mírou díky obrovské otevřenosti dítěte vůči okolí, než by se dělo jen na podkladě dědičnosti. Malé dítě ještě nevládne ochranným štítem vědomého duševního života, který by mu umožnil zpracovat zážitky pouze v duši, ale vše kolem něj ho ovlivňuje až do morku kostí. Sami jste zažili zřejmě situaci, kdy dítě zcela zabrané do své hry reaguje na rozhovor rodičů anebo si pamatuje to, co si povídali. Je to díky jeho schopnosti mnohonásobnějšího a intenzivnějšího vnímání. Proto přemíra smyslových dojmů vyčerpává jeho nehotový nervový systém. Dítě není schopné zpracovat všechny vjemy, se kterými se denně setkává. Většinou netušíme, že právě toto vede mnohdy k neklidu, nespavosti nebo později k otupělosti nervové soustavy a nervozitě v pozdějším životě člověka.

Všechny dojmy přetvářejí tělo dítěte. Časté smyslové předráždění oslabuje jeho vývoj. Naše působení může zanechat trvalé jizvy na jeho vývoji nebo mu naopak pomoci do života.

Zákonitost č. 2: Dítě se učí napodobováním

Napodobování je také kouzelný klíček, který můžeme využít k výchově dítěte. Malé dítě opakuje a napodobuje nejen to, co my jako vychovatelé děláme, ale i jakým způsobem to děláme. Výraz obličje, vnitřní i vnější postoje, mluvu i způsob myšlení dítěte přejímá ze svého okolí. Z tohoto důvodu je dobré obklopovat dítě pouze tím, co je vhodné pro napodobovací síly dítěte. Zároveň sami bychom měli být vhodným příkladem. Nezládnutý temperament vychovatele může napáchat mnoho škody.

Dobrým návykům můžeme dítě naučit, pokud je sami vykonáváme - například pravidelnou hygienu, čištění zubů, úklid společně s dítětem, způsob zdravení na ulici atd. Na dítěti můžeme nejlépe vidět vlastní nedostatky, včetně nevhodných slov a různých gest. Vysvětlování a poučování, stejně tak přílišné zákazy nebo naopak málo pevné hranice, jsou pro dítě jedem, který my dospělí dětem nabízíme. Smysluplné napodobování svého okolí formuje mozek dítěte, který se v budoucnu stává základem pro smysluplné myšlenky a praktickou inteligenci dítěte. Člověk se učí lidství totiž jen od člověka.

Zákonitost č. 3: Síly růstu a paměti jsou totožné

Pokud zatěžujeme paměť malého dítěte abstraktními pojmy a rozumovým vyučováním, ubíráme mu síly, které budují a regenerují jeho tělo. Síly paměti jsou totiž éterné tvořivé síly. Proto jsou předčasně zralé děti bledé a často slabé. Dítě se neraduje z paměťového balastu, nýbrž z hravé činnosti. V prvním sedmiletí je důležité formou nápodoby a her naučit dítě rozvíjet tvůrčí fantazii. Tedy dříve než pochopí nějaký pojem, mělo by ho uchopit vlastními zážitky. Pokud dítě začne využívat paměť dřív, než nám vlastní organismus dítěte dá vědět započatou výměnou zubů, že je na to připravený, ubírají se tím dítěti životní síly pro vybudování zdravé fyzické schránky, vyčerpávají se tím jeho organotvorné a růstové síly. Takové dítě si odnáší do svého pozdějšího života oslabenou fyzickou schránku.

Zákonitost č. 4: Kvalita podporuje vývoj

Nezatěžující potrava, čistý vzduch a vhodné smyslové dojmy jsou oživující výživou, kterou dítě přijímá svět. Dítě zpracovává, tráví a osvojuje si svět kolem sebe. Kvalitu fyzické i duševní potravy můžeme hodně ovlivnit. Hračky by měly být vybírány tak, aby rozvíjely tvořivost a fantazii dítěte. Méně hotové a nedokonalé hračky vybízí děti k tomu, aby si zbytek dotvořilo ve své vlastní fantazii. Hračka by se neměla sama pohybovat. Je lépe, když se pohybuje dítě a jeho vnitřní svět. Dnešní hračky jsou výplodem technické představitivosti dospělých a s dětskými potřebami mají málo společného.

Jak vhodně postupovat ve výživě? Od mateřského mléka, které by mělo dítě dostávat podle možností po dobu šesti měsíců, aby se otužila a připravila jeho střeva k přijetí cizí bílkoviny, se přejde k mléku kravskému. Od mléka dále k rostlině, nejdříve plodem (ovoce) později semenem (mouka), dolů přes zelený list a výhon, ke koření, a nakonec sůl a bílkovina. Mechanizováním kojenecké a dětské výživy ochuzujeme dítě o potřebné síly fantazie a lásky, které vlastní přípravou pokrmu dodáváme. A už vůbec není vhodné experimentovat se zažívací rovnováhou dítěte a podstrkovat mu zatěžující stravu dospělých, která vede děti do neklidu a nervozity. Ruší to jemné trávící pochody dítěte (maso a uzeniny, přemíra vajec a silného koření nebo dokonce pivo a víno) a vede to jen k tomu, že dítě je příliš brzo vytrhováno ze svého snivého života a pozvolného probouzení. Tím se nemůže správně spojit duševně-duchovní složka dítěte s fyzickým organismem. Vše má svůj správný čas.

Zákonitost č. 5: Vývoj potřebuje čas

Narozené dítě ještě žije ve snivém stavu vědomí, ale později nás postupným vývojem předhoní. Přináší na zem ducha nové generace. K tomu mu zprvu slouží tzv. rodinná a sociální děloha, v níž mohou dozrát síly dítěte. Vývoj má své zákonitosti a pokud dítě předbíhá svůj přirozený vývoj, stejně tak, jako když postrádá to, co je přiměřené jeho věku, má ztížený start do života. Správný motorický vývoj dítěte postupuje od vůle, která vede k pohybu a ke vzpřimování postavy, přes citové prožívání, které nachází svůj výraz v řeči, až k prvnímu myšlenému slovu. Tyto tři kroky, od chůze přes mluvu až k myšlení, jsou milníky zákona ve vývoji dítěte, které vyžadují čas a trpělivost. Pokud se poruší posloupnost vývoje, bude i celý fyzický nástroj špatně uchopen silami dítěte. Dovolme dítěti prožívat jeho věk přiměřeným způsobem.

Zákonitost č. 6: Rytmus je síla

Život žijeme mezi dvěma póly – pohybem a klidem, a vše probíhá v rytmech. Rytmus nás také chrání a dává nám sílu. Například pravidelný rytmus spánku a bdění je předpokladem pro zdraví člověka. Pravidelné střídání pobytu venku a uvnitř, spaní a bdění, vážnosti a veselosti, zaměstnání a odpočinku, pracovních dnů a víkendů, nádechů a výdechů, přijímání a vydávání a pravidelných rituálů, je rytmické střídání napětí a uvolnění. Dítěti umožní nejen posílení a ochranu životních sil, ale i tělesného vývoje. Také mu přináší jistotu, že svět je v pořádku. Dává mu pevnou orientaci v chaotickém světě dnešní uspěchané doby.

Zákonitost č. 7: Vyšší Já člověka žije v teple krvi

Po narození si tělíčko novorozence ještě neumí udržet tělesnou teplotu, musí se to teprve naučit. Stejně tak, jak si buduje smysl pro teplo fyzické, potřebuje i teplo duševní. Není-li dítě dostatečně zajištěné sociální a rodinnou schránou, citově prochladá. To je dáno naším zájmem o jeho potřeby, časem, který věnujeme na hry a společné chvíle soužití. Ale také vlídným dotýkáním se jeho tělíčka. Hmatové dojmy mu

pomáhají uvědomit si hranice svého těla, zároveň mu zprostředkovávají styk s okolním světem. Při necitlivém nebo hrubém zacházení, bez prohrívajícího citu, je tělo dítěte zdrojem bolestivých zážitků a duše má cestu do těla výrazně ztíženou. To se v dospělosti ukáže jako špatná identita s vlastním tělem, a nemocemi jako anorexie, bulimie, poruchy imunity aj. Jedna z pomocí, kterou nabízí vlastní organismus dítěte ke svému lepšímu vývoji, je horečka. Již dávno je známé a doložené studiemi, že horečka podporuje imunitní systém organismu. Navíc horečnatá onemocnění prodělaná v dětství jsou významnou prevencí nádorových onemocnění v dospělém věku. Po prodělaném onemocnění je organismus dítěte v zásadě silnější, zdravější a viditelně se posune ve svém vývoji dopředu. I v tomto ohledu budeme muset přehodnotit svůj přístup k vyšším teplotám dítěte. Pokud horečku potlačíme hned na začátku, dítě se přechodně cítí lépe, ale vlastní nemoc probíhá dál. Horečka tedy není nemoc, ale pomocník organismu v boji s nemocí.

První sedmiletí vývoje z hlediska trojčlennosti lidského organismu:

Ještě jednou si shrňme vývoj v prvním sedmiletí a to pomocí tří etap, jak je popisuje MUDr. Grethe Hauschková v knize svého manžela (viz seznam literatury).

První etapa vývoje trvá zhruba od narození do věku dvou a půl let. Vytváří se především mozek a nervový systém. Život ve spánku převažuje nad bdělostí dítěte. Necháme-li panovat moudrost přírody tím, že uchováme pozemskou výživu i výživu takzvaně kosmickou, přijímanou skrze smysly, ve své jednoduchosti, umožníme tím dítěti vytvořit ten nejlepší nervový systém v rámci jeho vlastních možností. Motto pro 1. etapu: Neruš mír těchto subtilních pochodů, neboť nervový systém je tělesným obrazem makrokosmu, je vystavěn podle zákonů hvězd.

Ve druhé etapě vývoje trávající přibližně do pátého roku života je více tělesně utvářená střední rytmická soustava – dýchání a krevní oběh. Tím dá správně vyvinutá rytmická soustava vstoupit do života odvážné, soucitné a pohyblivé duši. V tomto období působí příznivě všechny rytmy, hravý pohyb a v potravě vše, co pouze mírně podněcuje - obměna jídel, barevnost, lehká zelenina, ovocná jídla, sladké uvolnění i slané povzbuzení ve smysluplné obměně. Také hřejivá koření, obzvláště z čeledi pyskatých. Například máta, meduňka, majoránka, tymián, šalvěj, které prohrívají proud potravy a mají svou oblast působení zvláště tam, kde srdeční systém působí jako zprostředkovatel mezi pochody horní a dolní ústrojnosti v člověku, tedy hlavou a látkovou výměnou. Motto pro 2. etapu: Oživuj radostným rytmem dech střídavého prožívání světa vně a uvnitř.

Třetí etapa představuje závěr sedmiletého vývoje, která dotvořením základu látkové výměny a končetin připravuje výměnu zubů. Síly Země silněji uchopují končetiny. Hra se může na chvíli stát lehkou prací, ve výživě se může objevit více minerálního, též luštěniny, knedlíky a vaječná nebo masová jídla. V tomto posledním období si dítě osvojuje tělesný základ pro svůj život vůle. Motto pro 3. etapu: S mírou přibývajících, zemi příbuznější stravou, smysluplnou uměleckou činností, stejně jako drobnějšími pracovními povinnostmi ukotvuj vůli v látkové výměně a cvič ji.

Dítě v prvním sedmiletí z hlediska konstituce postavy. Tělo člověka a jeho fyziognomie mohou být knihou, ze které je možné naučit se postupně číst její skrytou řeč. Hlavně postava a její poměr hlavy ke končetinám mohou pomoci k vytvoření základního obrazu o konstituci dítěte.

Pro správné uchopení dětského vývoje Rudolf Steiner proto poukazyval na dva základní póly v konstituci dětské postavy, které by měl mít vychovatel na zřeteli. Máme-li možnost pozorovat větší množství dětí, zjistíme, že právě s ohledem na proporce hlavy a končetin lze mezi nimi nalézt dva poměrně vyhraněné konstituční typy. A to děti

s velkou a s malou hlavou. Ne zdaleka všechny děti lze jednoznačně zařadit do těchto kvalit. Pro naše potřeby však mohou tyto informace dobře posloužit k pochopení určitých tendencí u dětí k jednostrannostem, které lze dobře pedagogicko-terapeutickým způsobem vyrovnávat.

Děti s velkou hlavou: U těchto dětí zasahuje látková výměna příliš vysoko do smyslových funkcí a jakoby je rozmazává. Stavba těla vykazuje obléjší tvary. Mívají bohatou fantazii a umělecké nadání. Často hloubají nad něčím, aniž by vnímaly okolí. Bývají ve všem pomalejší. Analytické myšlení mívají méně vyvinuté. Jakoby si hlava uchovala něco z nejrannějšího dětství.

Jak můžeme pomoci těmto dětem, aby si uchovaly svoje konstituční nadání a přitom přišly více k sobě? Jak získají lepší jasnost, přesnost a pozemskost? Děti s velkou hlavou potřebují především hranice. Nejjednodušším prostředkem je pravidelné ranní mytí obličeje chladnou vodou. Z příjemného snění přijdou rychle k sobě a pocítí jasně hranice svého těla. Pro naše zasněné děti má význam pořádek a řád nejen prostorový, ale i časový.

Dietně můžeme vývarem z kořenů, který budeme přidávat do stravy, podněcovat síly hlavy, aby mohla být správně navozena tvorba kostí. Potrava může mít výraznou chuť. Lépe slanou než uklidňující sladkou. Sladká chuť je příjemná, ale vede směrem ke snění. Rozhodně neprobouzí, jen prohlubuje sklon, který dítě s velkou hlavou má.

V oblasti odívání jsou to třeba pevné šněrovací boty. Večer při koupeli můžeme dítě sprchovat, ale již ne chladnou vodou, a také kartáčovat s myšlenkou, aby opět pocítilo hranice svého těla. Tyto děti také rychle rozbolí hlava nebo mívají zahleněné dýchací cesty. Také jsou citlivější vůči civilizačním šokům nebo otřesům při cholerické atmosféře okolí.

Děti s malou hlavou:

Takové děti mívají menší bledý obličej, nižší čelo a ostřejší rysy v obličejí. Končetiny mohou mít delší. Tito skřítkové, kteří všechno vidí, všechno slyší, jsou nadměrně neklidné bytůstky, u kterých bývá látková výměna jen slabě prostoupena organizací „Já“. Procesy látkové výměny jsou slabé, hlava není prostoupena dostatečně teplem, je proto také tužší a menší. Ani trávení nemívají dotažené do konce. Jedí mnohdy málo, chvatně a hltavě. Stolice u nich bývá nepravidelná, řídká, se zbytky nestrávené potravy. Často zůstávají hubené, lehce rozčílené, přitahuje je vše mechanické a brzy se u nich začíná probouzet intelekt, který bourá ještě dřív než se správně vystavělo. S obtížemi ovládají svoji pohybovou (hyper) aktivitu. Každá drobnost je vyruší. Skutečné potíže mají se soustředěním a dotažením věcí do konce. V uměleckých projevech bývají vysloveně neobratní, bez nápaditostí a fantazie, naopak v počítání a technických záležitostech mají brzy jasno. Rychle se vše naučí i pochopí.

Děti s malou hlavou potřebují teplo. Velice účinné jsou teplé obklady večer na břicho. Provádíme je třikrát týdně večer před spaním po řadu měsíců. Teplá koupel s dostatkem času je pro ně vhodnější než krátká sprcha.

Dietně je pro ně lepší lehce stravitelná strava, ale kořeněná domácimi bylinkami (například majoránka, tymián, kmín, rozmarýn) ani ne kvůli chuti, ale pro lepší trávení. I malý šálek slabého pelyňkového čaje zlepší trávicí pochody. Syrovou zeleninu, ovoce nebo celozrnné obilniny také hůře tráví. Důležitá je pro ně sladká chuť, která tlumí jejich nadměrnou bdělost.

Takové děti je léčivé zaujmout dramaticky napínavými příběhy s dobrým koncem, kdy vyvolané napětí se na konci uvolní. To se právě potřebují tyto děti naučit. U těchto dětí televize a počítače podporují tendence tékat od jednoho dojmu k druhému v rychlém sledu hotových obrazů, což ony zrovna nepotřebují.

Každá konstituce má svoje dobré stránky. Nesnažme se konstituci dítěte změnit, ale správným výchovným přístupem můžeme pomoci vyrovnat některé její jednostrannosti.

„Nejhezčí, co můžeme dítěti dát, jsou kořeny a křídla“, říká australské přísloví. Dejme tedy dítěti ke zdravému vývoji pocit bezpečí a prostor pro pravdivé objevování pomocí svých smyslů. Neboli správný rytmus, který dává pocit bezpečí, že svět kolem má svůj řád. A také vhodné příklady pro zdravé napodobování, kterým se dítě učí uchopovat tento svět. Tím se učí nejen co má dělat, ale i jak.

Při stručném shrnutí bych řekla: „Dejte dítěti svým příkladem jasná pravidla a dobré návyky.“ A to je ta správná hřivna do jejich života, abychom toho moc nepokazili.

3. Ideální podoba vývoje v druhém sedmiletí dítěte

Motto:

Řekni mi to, já to zapomenu.

Ukaž mi to, já si vzpomenu.

Nech mě to vyzkoušet a já to nikdy nezapomenu.

Člověk prochází mezi 7. – 14. rokem vzrůstem a vývojem vedoucím intenzivněji k projevení jeho individuality, kterou si přinesl z duchovních světů. Dochází k narození vlastních éterných sil dítěte. Se započatou výměnou zubů odkládá totiž éterné tělo vnější životní schránku matky či nejbližšího okolí, a tím začíná období, kdy je možné výchovně působit na éterné tělo dítěte. Proti vnějšímu světu je zatím částečně chráněno tzv. sociální schránkou, „sociální dělohou svého nejbližšího okolí“. Tím je jeho duševní (astrální) tělo uzavřeno před působením vnějšího světa a může v klidu dozrávat. Myšlení, cítění a chtění prodělávají svůj vývoj uvnitř jisté uzavřenosti vlastní osobnosti poté, co se uvolnily z dřívějšího spojení s tělesností. Na již narozené éterické tělo dítěte, které se má nyní upevnit, můžeme začít vhodně působit z vnějšku formováním a posilováním. Musíme si ujasnit, co může na životní síly dítěte zvnějšku působit.

K posílení éterného těla používáme umělecké působení, obrazy, příklady, podobenství a regulovanou fantazii. Tedy vše, co působí přes vnitřní citové prožívání dítěte. Ale opět pomocí rytmického nebo alespoň častého opakování. Vždyť rytmus nahrazuje sílu a posiluje vůli. Individualita dítěte se nyní ukotvuje v rytmické soustavě. I nyní při utváření správných návyků je nutná pomoc okolí. Přetvářením a růstem éterického těla se ovlivňuje vývoj jeho sklonů, zvyklostí, svědomí, charakteru (povahy), paměti a temperamentu. Klíčovými slovy pro výchovu v tomto období by mohlo být **následování a autorita**. A slovy R. Steinera k tomuto sedmiletí můžeme dodat: „Každý si musí zvolit svého hrdinu, za kterým si proboují cestu na Olymp.“ Pocity zbožňování a hluboké úcty jsou síly, které mohou posílit éterné tělo a tím i zdraví.

Při nástupu do školy dominuje dosud síla napodobování a v tělesném vývoji započala výměna zubů. Dítě školou povinné, zpočátku hlavně v nižších třídách, potřebuje cítit k tomu, s čím se má identifikovat, obdiv a sympatii. Teprve čtvrtou třídou školní docházky v něm začnou vystupovat síly antipatie, jako přirozená cesta jeho vývoje.

Jak je to s tělesným vývojem a v jaké fázi se nachází myšlení, cítění a chtění? Jak je tomu s vývojem Já v tomto sedmiletí? Výměna zubů je totiž jen viditelný zlomek celé proměny.

Rozdělíme-li toto období na jednotlivé fáze podle vývoje, pak **první fáze druhého sedmiletí** začíná výměnou zubů a končí přelomovým obdobím devátého roku. Je to poté, co ve svém prvním sedmiletí si dítě uchopilo a přebudovávalo zděděný fyzický organismus jako svůj nástroj, především s pomocí nápodoby a prostřednictvím

pohybu. Vlastně pomocí pohybu dotvářelo i své vnitřní orgány. Tak i tato fáze, kterou dítě započalo výměnou zubů a uvolnilo své éterné síly k učení a paměti, by měla být ještě přizpůsobena jeho přetrvávající schopnosti nápodoby a potřebě pohybu. Fyzicky mění svůj vzhled především v obličeji. Přichází první metamorfóza v oblasti myšlení.

V **druhé fázi** vývoje se síly růstu přemísťují z hlavy do oblasti plic a srdce, což vede k vyladování dechu a tepu a k růstu v oblasti trupu. Probíhá metamorfóza citění. A nastupuje přelomové období nazývané R. Steinerem „Rubikon“. Dochází k uchopení rytmické soustavy a plic silami vlastního Já dítěte. Druhá fáze končí kolem 12. roku.

Ve **třetí fázi** přesídí růst do oblasti končetin. Je také zahájen proces dozrávání sil. Dítě v tomto období začíná mít vlastní citové zážitky, které může vědomě stavět proti svému okolí. Začíná takzvaná prepuberta. Metamorfuje se vůle. Nyní dozrály jednotlivé smysly, řada tělesných dovedností dětského věku se přemění v určitou dovednost duševní. A mezi 12. až 14. rokem následuje také dozrávání éterných sil dítěte v oblasti látkové výměny, k tomu patří i pohlavní dozrávání.

V těchto třech fázích jsou silami růstu postupně utvářeny hlava, trup i končetiny. S tělesným růstem jde ruku v ruce i duševně-duchovní vývoj dítěte. Můžeme říci, že vlastní duševně-duchovní složka dítěte, kterou se dítě odlišuje od zvířete, uchopuje vědomě svůj fyzický nástroj. Není-li dítě umrtvováno nevhodným výchovným působením, pak si právě v této době buduje pod ochranou své třetí, astrální (duševní) tělo, které se projeví zemskou zralostí, porodem vlastního astrálního těla. A to nejen zralostí pohlavní, ale hlavně zralostí smyslů, dechu a tepu. Teprve tehdy se člověk stane přístupným dojmům z okolí a druhého pohlaví.

Jak je dobré přistupovat v tomto období ve škole a také doma ve výchově?

První fáze druhého sedmiletí

Jak jsem uvedla již dříve, u dítěte, které nastupuje v sedmi letech do školy, zatím převládají síly napodobování. Celé předchozí období vývoje bylo vedeno těmito silami.

V počátečním období druhého sedmiletí začíná dítě svůj vývoj znovu od hlavy. Síly pro myšlení se přirozeně uvolní samy až tehdy, když vývoj nervové soustavy a hlavy dospívá k předběžnému závěru. To bývá během první fáze tohoto sedmiletí zhruba po osmém roce dítěte. Uvolněné životní (éterné) síly může dítě využít nyní k učení, protože životní síly jsou i síly paměti. Pokud je ale hned z počátku zatíží abstraktními nicneříkajícími pojmy, jako je například učení písma tiskacího i psaného a matematiky bez podpory pohybu, obrazů a bez citového prožití, co ty znaky znamenají, zatíží tím pouze hlavu a nervový systém. Vyčerpává tím své životní síly, které mají sílit. Dítě sedící v lavici bez pohybu a bez citového prožívání učiva, je-li zdravé a má-li dozrálý nervový systém, je schopné tento nápor unést a své spoutané síly vybit po škole. Pokud však zatěžíme pouze intelekt dítěte dlouhodobě, velice rychle se unaví a později se tento nápor objeví v jeho slabší konstituci a špatně se metamorfujících duševních schopnostech vlastního myšlení. A zároveň i ve slabém astrálním těle, které se sice vyvíjí pod ochranou, ale stres tohoto období si vybere svou daň. To lze mnohdy poznat až později po dokončení vývoje v 21 letech. Je to, jako bychom dítěti dávali kameny místo chleba. Učení je zdravé vést v pohybu končetin a vyprávěním probouzet zdravou fantazii, která by je vedla k touze po dobru a kráse, aby se dítě skrze představy a příběhy mohlo lépe spojit s učivem. Tím nevyčerpáváme pouze síly hlavy, ale pomocí citu, tedy duševní činnosti a volní činnosti, která je spojena s pohybem končetin, zapojujeme celé tělo do učení tak, jak bylo dítě dosud zvyklé poznávat svět.

Doposud jsem pojednávala o zdravém dítěti. Mnohdy se právě příchodem do školy ukáže, že dítě ke svému vývoji potřebuje více času. A právě pozvolný začátek

výuky, bez přetěžování hlavových sil v prvních letech školní docházky, by mnohým dětem pomohl lépe se vyrovnat se svými problémy ve škole.

V druhém sedmiletí se dítě více otvírá slovu. V prvním sedmiletí vývoje řeč utvořila základ pro myšlení v oblasti vnímání. Nyní s pomocí řeči skrze fantazii a živé obrazy, dochází k vytvoření představ a vzpomínek, se kterými se může identifikovat. Dítě vzpomíná jen na události, které jsou spojeny se silným citovým zážitkem. Tímto citovým prožíváním se může spojit i s abstraktními představami, které jsou mu nabízeny v současné školní výuce. Teprve když citový život dítěte projde svou metamorfózou, začíná se u něj projevovat kontinuální vzpomínání.

Berhard Lievegoed, dětský lékař, psycholog a psychiatr, který pomáhal reformovat školský systém v Holandsku říká: „Pedagogika, která chce utvářet pro život celého člověka, by měla ve své metodice v prvních třech letech usilovat o uspokojování a vedení intelektuálních potřeb dítěte tak, aby se zároveň živily tvůrčí síly fantazie. Ne zvláště hodiny vyprávění, modelování či malování, ale aby každá vyučovací hodina byla proniknutá uměleckým duchem.“

Jestliže v dnešní době slyšíme stížnosti na to, že ze škol vychází tak málo tvůrčích lidí, pak kořeny tohoto problému můžeme hledat právě v prvních třídách základní školy. Dnešní člověk je tak vychován k reprodukování, že i jako dospělý umí mnohdy pouze napodobovat dané mínění, než být sám tvůrčí.

Mnohé děti mají také problém se školní disciplínou. Jsou hravé a jejich hlava nevládne udržet končetiny v klidu. Nemůžeme tedy spoléhat na vnitřní sebedisciplínu. Ještě nemají zvládnuté své tělo a my po nich požadujeme dokonalé ovládnutí. Pokud chceme dítě v sebedisciplíně podpořit, je dobré využít jeho schopnosti pro nápodobu. Znovu pomocí rytmu nebo vytvořením rituálu mu můžeme pomoci vytvořit řád, který, bude-li pravidelný, nebude vyžadovat tolik úsilí v dodržování.

Z hlediska chirofonetického ošetření lze jednoznačně doporučit posílení životních sil dítěte pomocí hláskové řady (LUM) 4st. Mnohým problémům, například vývojovým poruchám učení v tomto věku, můžeme předejít, budeme-li potřebné hlásky masírovat pomocí symetrických řad na podporu smyslů a křížení hemisfér. Řeč podpoříme harmonickými řadami. Dále jsou vhodné planetární formy zvláště Měsíc a Merkur. Harmonizace rytmické soustavy dechu u menších dětí a práce hlavně na zádech, také rytmické střídání ošetřování končetin podle fází měsíce může být dobrým začátkem pro doprovázení dětí v jejich kritičtějších obdobích. Potlačený slabý dech můžeme vhodně podpořit nosovkami. Nádech reguluje třeba hláska H a vokál A. Vhodné jsou také uvolňující hlásky P, T, K. Tyto neznělé explozíva pomohou udělat z těla nástroj pro Já, uvolňovat. Vedou k lepší inkarnaci.

Druhá fáze druhého sedmiletí:

V prvních třech letech druhého sedmiletí žije dítě pod vlivem sil sympatie. Je dosud pevně spojeno se světem kolem sebe. Cítí se být součástí své rodiny, třídy, kamarádů. Již v období kolem tří let dítěte jsme mohli zaregistrovat první větší období vzdoru, které odeznělo. Souviselo u dítěte s propojením jeho organizace „Já“ a éterného těla. Toto období se začíná mnohem silnějším projevem opakovat kolem devátého roku, kdy vlastní vyšší Já dítěte se spojí s astrálním (citovým) tělem dítěte. Probouzením vlastní organizace „Já“ v dítěti začínají působit síly antipatie, nyní se cítí být odtržené od jednoty, ke které dříve patřilo. Najednou začíná kritizovat a svým vzdorem odmítat dosavadní hranice a jistoty. Dříve se svým zlobením dítě ptalo: „Máte mě ještě rádi?“ Nyní přichází fáze tak zvaného **Rubikonu**, kdy dítě pomocí velké metamorfózy nahlédne do světa, který je světem nedokonalým, a nyní se svým zlobením ptá: „Stojíš za to, abych tě měl rád?“

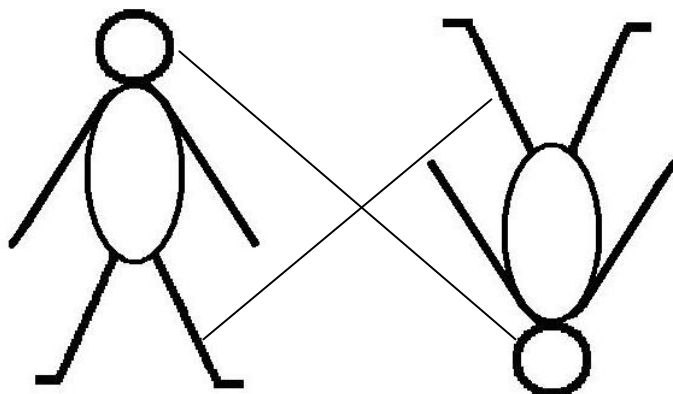
Do devátého roku převažují síly dýchání, v období Rubikonu dochází pomocí vnitřního boje ke snaze o harmonii mezi krevním oběhem a dechem, aby kolem dvanáctého roku začal převažovat krevní oběh a dýchání se přizpůsobilo krevnímu oběhu v poměru 1 : 4.

Protože síla napodobování kolem devátého roku pozvolna vysychá a dítě se již nevnímá tak intenzivně spjata se světem kolem sebe, zažívá pocit samoty a strachu. Ve svých přednáškách se R. Steiner zmiňuje o období mezi devátým rokem jako o Rubikonu, o období veliké přeměny, o období kritické fáze. Co to znamená? V knize Hermanna Koepkeho Devátý rok života nalezneme pěkné vysvětlení tohoto období.

V devátém roce prožívá dítě úplnou metamorfózu své bytosti, která poukazuje na významné přetvoření jeho duševního života i na významné přetvoření jeho tělesně-fyzického prožívání. Viz obrázek č. 3. Do té doby žije ve věku napodobování a to je také silou jeho nadání. Pokud působí síly napodobování, nemůže dítě prožívat samotu. Je jednotou se světem. Pak přichází k dítěti blíže jeho Já a mizí schopnost napodobovat. Dítě se stahuje do nitra. Ve skutečnosti chce zůstat spojeno se světem. Musí se s ním však spojit jiným způsobem. Co může pomoci tuto krizi překonat? Především dobrou pomocí je, když dítě mohlo již dříve samo zažít, že i sám dospělý uznává nějakou autoritu.

Význam poznání zákonů metamorfózy tělesných sil v duševní, jak je formuloval ve 20. letech minulého století R. Steiner, je pro medicínský a pedagogický přístup veliký.

Obrázek č. 3: Převrácení (metamorfóza) v 9. roce dítěte

Já vstupuje do organismu dítěte a převrací způsob uchopení světa. Dříve dítě svět poznávalo končetinami, nyní vstupují tyto duševní síly do hlavy. a spící hlava dítěte je obrácená do látkové výměny. Tam vědomí spí, kdežto hlava se probouzí.

Proč R. Steiner nazval toto období zrovna Rubikonem? Rubikon je název pro říčku na hranicích dřívější Itálie a římské provincie, na které stál nápis: „Ten, kdo překročí řeku v čele vojska směrem k Římu, je ztracen a rovná se rouhači bohů a otcovrahu.“ Zde je to použito právě ve významu překročit dosavadní hranice a změnit dosud platný řád.

Slabost, opuštěnost a osamělost, jež devítileté dítě prožívá, se objevuje i ve fyzickém. V látkové výměně třeba dočasným poklesem hladiny cukru v těle. Zdravotní potíže v tomto věku mají opakující se charakter, velmi rychle pominou, včetně opakujících se zvýšených teplot. Školní věk je sám o sobě nejzdravějším obdobím lidského života, jak tvrdí dětské lékaři. Charakteristické projevy nemocí v tomto školním věku by se daly nazvat školní nemocí a jsou podmíněny zpravidla vnějšími vlivy. Co k nim patří? Jsou to bolesti hlavy, potě břicha, točení hlavy, nevolnost, zvedání žaludku, bušení srdce, poruchy dechu, závratě, slabosti, špatné usínání a probouzení. Dítě se rychle unaví a ochabuje v soustředění. Nejsou to příznaky, které by dítě vykazovalo najednou, potíže se navzájem střídají. V tomto období může být častý výskyt zánětu

slepého střeva. Poruchy v rytmické soustavě (závrať, bušení srdce a dýchací potíže) poukazují na to, že dítě potřebuje obzvlášť mnoho lásky a pozornosti, aby se vpravilo do sebe.

MUDr. Walter Holtzapfel uvádí v knize H. Koepkeho Devátý rok života, že dítě v přirozeném vývoji přijímá každým rokem větší množství železa. Obsah železa trvale vzrůstá v krvi až do puberty. Právě železo může dát organismu marsickou sílu pro kováře v krvi. Je to železo, které jako červená nit vede vlastní Já dítěte, aby se mohlo s jistotou propracovávat kritickými fázemi devátého roku života.

Ve výchově je zapotřebí vést děti k praktickým věcem. Které z dnešních dětí vidělo a zná jak se seje, sklízí, mlátí a mele obilí, jak se míchá malta a staví z cihel dům? Které z dětí se samo staralo o záhonek okopáváním, pletím, nebo se mohlo pochlubit, že něco samo vyrobilo? Vnitřní život dítěte by neměl vysychat. I v učivu je nyní vhodné mluvit o Starém a Novém Zákoně, kde nalezneme obrazy pro prožívání autority, a v dějepise se seznámit s hrdiny. Pokud v tomto období dítě nemůže přijmout své učitele nebo vychovatele jako autority, jen stěží se naučí morálnímu chování. Viz obrázek č. 2 o vlivu vyššího bytostného článku vychovatele na dítě.

Teprve po pubertě je toto nestálé prožívání Já v citové oblasti překonáno novým zjevením se Já ve vůli. Dítě by mělo zcela přejít od napodobování k uznání autority a respektu k jiným, a to právě přes prožití tohoto období kritiky a odmítání dosavadního výchovného přístupu. Dítě tím zkouší své hranice.

Z hlediska chirofonetiky, je-li potřeba ošetřovat dítě, ošetření může být opět zaměřeno na podporu životních sil, harmonizace dechu a tepu, posílení sebevědomí a podporu vývoje smyslů, aby mohlo dojít k řádné metamorfóze nižších smyslů ve vyšší. Jsou-li děti nadále ještě mimo sebe, můžeme podporovat duševní síly dítěte pomocí vokálů. Také práce na nohou a rukou pomáhá v tomto období dětem k harmonizaci sil výstavby a odbourávání. Z planet je stále všeobecně vhodný Měsíc a Merkur.

Třetí fáze druhého sedmiletí

V duchu anti-sympatie se nese třetí fáze vývoje nazývaná prepuberta. Při přijímání zkušeností a obsahů do svého vlastního světa bylo dosud Já dítěte závislé na jiném starším člověku. Mohlo přijímat jen to, co mu starší člověk vyprávěl o světě. Sám svět je v druhém sedmiletí života dítěte ještě těžce stravitelný, musí dojít k jakémusi přežvýkání. Vychovatel dítěti daruje obrazy z vlastního vnitřního světa. Co si dítě odnese jako hřivnu druhého sedmiletí? Mělo by to být přesvědčení, že svět je krásný i přesto, že došlo k zpřevrácení vlastního světa. Viz obrázek č. 3.

Citový život je uvolněn z ochranného obalu dětské fantazie a dítě prožívá polaritu Já a svět. Zatím z toho nevyvozuje žádné závěry, pouze prožívá silně své reakce na pocity libosti a nelibosti. Na jedné straně touží po nových zážitcích, na druhé jej vše začíná nudit. Svět dosud uchopuje více citem než činem. Vlastní nespokojenost dává podnět ke špatným náladám a psychické labilitě.

Stabilizoval se rytmický systém. Správný rytmus a rytmické utváření života dítěte nyní vhodně působí na upevnění volných vlastností. Rytmus posiluje vůli. Životní síly organismu se přeměnily na cítění. Uvolnily se jako psychická funkce, když už nebyly potřeba pro růst. Prepuberta začíná revolucí v životě vůle (volním postoji) a obdobím růstu končetin. Ovšem za předpokladu dostatku éterních sil, které nejsou spotřebovány předčasným využíváním pro myšlení a paměť. Orgánem vůle je látková výměna a svaly. Dochází ke změnám v látkové výměně a taky v pohybu. Dosud volně se pohybující dítě vnímá své končetiny jako něco, co překáží, což se projevuje typickou klátivou chůzí. Dětský půvab mizí.

Chirofonetické ošetření se může i nadále zaměřovat na vokály, na Měsíc, Merkur a Slunce, na posilování životních sil. Zavedením dobrého rytmu pomocí práce na nohou a rukou harmonizujeme látkovou výměnu a také trojčlenný organismus dítěte.

Velkohlavé a malohlavé děti :

Sledujeme-li v praxi vývoj dětí, které jsem v předcházející kapitole o prvním sedmiletí popsala jako děti s velkou a s malou hlavou, můžeme tyto dvě tendence s jejich projevy nalézt i v druhém sedmiletí.

Dítě s malou hlavou má tendenci rychle kráčet ve vývoji vpřed, stavět se do světa s velkou rozhodností. Psychický vývoj u něj jde velmi rychle kupředu. Děti druhé skupiny, velkohlavé, jakoby se před každou metamorfózou zastavily, jakoby byl jejich výkon v porovnání s předcházející skupinou opožděn.

První skupina má tendenci k rychlému vývoji. Uspíšení tohoto vývoje vede potom k špatné a nedokonalé metamorfóze tělesných sil v duševní. Určité funkce vystupují dřív než mají svůj správný čas a nejsou dobře uchopeny, proto následující metamorfóza nemůže být dobře vykonaná. Později u takových dětí dochází k zaostávání. Tady můžeme zařadit obzvláště městské děti, které vyrůstají v prostředí s přemírou vjemů. Jsou bystré, vše rychle zvládnou. Pokud však učivo vyžaduje jít více do hloubky a pracnějším zpracováním, nedostává se jim fyzických i duševních sil. Předčasně zralé dítě je narušeno i v tělesném vývoji. Bývá u něj narušena biologická rovnováha a omezen růst. Děti se stávají bledými, nervózními, častěji zvracejí a špatně spí. Pro tyto děti je velice vhodné prostředí venkova.

Je jedno, jestli urychlování vývoje jde zevnitř od samotného Já nebo zvenčí od rodičů či vychovatelů. Obojí vede k neuropatii a má neblahý vliv na pozdější vývoj jedince. Takový dospělý člověk má ve svém vývoji mnoho zbytečných překážek, kterým by se dalo vhodným terapeutickým přístupem zabránit, a tak ho uchránit od pozdějších zdravotních psychických i fyzických komplikací.

Vrátíme-li se ještě k dětem s pomalejším vývojem, což je druhý extrém, tak i tady můžeme vysledovat určitou abnormalitu. Je to odpor k vývoji a jeho zadržování, který vychází z tělesnosti, z pudové bytosti člověka. Nalezneme zde především flegmatické velkohlavé děti. Organismus dítěte se má vyvinout vždy do určitého stupně a poté má projít určitou přeměnou. Mělo by to mít svůj správný čas, ani urychlování ani zdržování určitého vývoje. Těmto dětem již současná psychologie umí v mnohém pomoci. Mnohdy stačí odstranit nepříznivé faktory a probudit o něco zájem nebo touhu, pak dítě pokud není špatně inkarnované, své zpoždění dohoní.

Jinak je to s dětmi, které mají konstituci malohlavého dítěte.

Malá aktivita dítěte neříká nic o hodnotě Já. Velké osobnosti vykazovaly častokrát ve svém dětství sklon k určitému zpomalení vývoje. Jejich později probuzená osobnost jim tak pomohla zachovat dostatek sil nevyčerpaných probuzeným intelektem v dětství.

Nynější všeobecná motivace, že dítě se něco naučí lépe a více, čím dříve s tím začne, je zhoubná. Nejlépe již v pěti letech umět číst, psát nebo alespoň hrát si sám na počítači. Dnešní psychologie i psychiatrie má již s takovými dětmi své zkušenosti. Ve svých 21 letech má takto vychovaný mladý člověk nemálo psychických, později i fyzických problémů. A my jako rodiče se můžeme divit, kde se to u našeho šikovného dítěte vzalo. Proč nezvládá svůj život, když jako dítě byl bystřejší a šikovnější než jeho vrstevníci?

Každý sedlák věděl, že kůň, kterého zapřáhne do vozu předčasně, zůstane méněcenný. Tato známá zkušenost z biologického vývoje u člověka neplatí? Pro zdravý vývoj jedince musí být aktivita i zadržování ve vývoji navzájem v rovnováze. Materialistický

rozumový přístup ve výuce způsobuje předčasný porod nezralých duševních sil a duševní nezralost se táhne hluboko do dospělosti.

Co může pomoci takovým dětem? O jídle jsme se zmínili již dříve. Cvičení paměti je pro ně důležitější než vytváření vlastních názorů na svět. Láska k přírodě a ke všemu krásnému může posílit dítě v jeho prožívání světa a harmonizovat. Praktická nebo umělecká, rytmicky se opakující a hlavně dokončená činnost je pro roztěkané malohlavé dítě léčivá již ve své podstatě. A především setkání s osobností, kterou může takové dítě ctít a milovat, je cenným vkladem do života dítěte v druhém sedmiletí.

Když se ještě podíváme na chirofonetické ošetření dětí s tendencemi k malohlavé konstituci, pořád trvá snaha o podporu a prohřátí látkové výměny. Dostat je více do klidu a prožívání třeba pomocí třených neznělých hlásek na nohou. Hlásková řada L-AOUM, která v sobě nese sluneční působení, může pomoci vyvíjející se organismus posílit a uklidnit, také harmonizovat probouzející se sexuální život. Z hlásek jsou vhodné R, L, M a N, které jsou schopné provzdušnit a uvolnit přílišnou ztuhlost, ke které tyto děti směřují.

Velkohlavé dítě potřebuje probudit ze svého snového světa a přivést více k sobě. Tady nám mohou pomoci neznělé explozivní hlásky P, T, K a také například inkarnační řada ICH IK EGO. Pracovat hlavně na nohách, nebo pomocí střídání výstavby a odbourávání podle fází Měsíce se snažit zavést dítě do dobrého rytmu. Pokud bychom masírovali harmonické řady, je lepší začít od zemských směrem k vodním, vzdušným a ohňovým. Pomalého človíčka tak můžeme zkapalnit, provzdušnit a prohřát, tedy odlehčit a probudit.

Čtyři temperamenty a jejich jednostrannosti.

V druhém sedmiletí dochází k utváření temperamentu dítěte, které souvisí se sílením éterného těla. Duševní uvědomování a uvolňování éterických sil vede k formování vlastního temperamentu dítěte.

Temperamenty jsou výrazem převahy jednoho ze čtyř elementů v éterném těle a souvisí s projevem čtyř bytostných článků člověka na úrovni životních sil. Pro pochopení zdravého růstu a vývoje dítěte jsou poznatky o těchto temperamenech, jak je známe pojmenované v nauce o šťávách již od dob Hippokrata, také důležité. Veliká moudrost, jenž se skrývá za těmito středověkými označeními, nám umožňuje sledovat při bližším studiu souvislosti mezi aristotelovskými živly a bytostnými články člověka. Podle toho, jak jsou šťávy namíchané, jaký živel prostupuje dítě, můžeme poznat jeho letoru s převahou určité jednostrannosti a to zemské tíže, vodní lenosti, vzdušné lehkosti či ohnivé zapálenosti. Člověk nemívá pouze jeden temperament, bývají spíše namíchaný v určitém poměru. Ale dojde-li u dítěte k veliké vyhraněnosti některého z nich, podobně jako u konstitučních typů, může to znamenat určité nebezpečí nesvobody ve vývoji osobnosti.

Cholerický temperament odpovídá podle Hippokrata žluté žluči, z hlediska bytostných článků k němu můžeme přiřadit Vyšší „Já“, které se spojuje s Aristotelovským živlem - ohněm. Co říci o tomto temperamentu? Je jako tažný kuň. Iniciativní, s idealistickým nasazením do vyčerpání, lehce podrážděný s láskou k pravdě. Přerostou-li tyto vlastnosti do negativního, potom vystupuje bezohledné jednání, potřeba prosadit se, vlastní prospěch. Horkokrevný choleric by se měl vyhnout palčivému koření. Potřebuje formující hořko-slanou kořenovou sílu na zkrocení sulfurického ohně své látkové výměny.

Sangvinickému temperamentu odpovídá vzduch a duševní neboli astrální tělo, ve kterém je vyšší „Já“ nejvíce zaháknuté. Sangvinické dítě se svou vzdušností a hopsavou lehkostí může být oblíbené ve společnosti, svou jásavostí a nadšením přináší lehkost a světlo do života, na druhou stranu velice rychle svůj zájem přenáší z věci na

věc. Tento „větroplach“ často u ničeho nevydrží, nelze se na něj spolehnout. Nebezpečným se takový temperament stává, pokud přeroste v nevázanost a povrchní přelétavost. Sangvinické dítě s jeho lehkostí pomůžeme lépe zakořenit v pozemskosti, budeme-li mu dávat takové věci, které zaměstnají jeho látkovou výměnu a tím ho nutí zúčastnit se tělesných procesů.

Flegmatická letora si nese s sebou polapení v životních procesech éterného těla a zajetí vodního živlu. „Já“ flegmatika je spojeno s tekutostí v organismu. Tento temperament bývá často soustředěn na své trávení. To mu umožňuje zachovat klid v těžkých situacích. Věrný, přesný vyrovnaný s láskou ke zvyklostem je klidným pólem společenství. Nebezpečím se tento temperament stává, pokud se klid zvrhne v nudu a záliba ve zvycích v pedanterii. Jeho lenost se můžeme pokusit probudit hřejivou zeleninou, cibulí, česnekem, ovocnými saláty s jejich kyselinkami, méně mléka a těžké stravy.

Melancholický temperament můžeme zařadit k tíži zemského živlu a z bytostných článků zde nalezneme převahu fyzického těla. U tohoto temperamentu vystupuje do popředí opravdovost a schopnost soucitu s druhými. Nebezpečí hrozí při přehoupenutí do vztahovačnosti, sebestřednosti a přílišné kritiky. Pro melancholické dítě je harmonizující, je-li hořká pozemskost proslazována (med, karamel, smetana) a prohřívána tím, co má květový charakter (květové čaje, jižní ovoce) a ohňové síly.

Pro dítě se stáváme přirozenou autoritou hlavně tím, že sami v sobě uskutečňujeme proces sebevýchovy. Jak jsem již uvedla, nezvládnutý temperament vychovatele (rodiče) negativně ovlivňuje samotné zdraví dítěte. Například dítě, které je vystaveno často projevům vzteku, neovládnuté vznětlivosti a hněvu může mít později problémy se zažíváním a vyměšováním, a také s krevním oběhem. Nezvládnutá sangvinická letora zasévá v dítěti nedostatek vitality a chuti do života. Flegmatický vychovatel vnáší do dítěte pocit nervozity, která může vyústit v neurastenii, a nezvládnutý vychovatel melancholik může způsobit, že u dítěte se objeví poruchy rytmického systému – dechu a krevního oběhu.

Záleží na aktivitě každého člověka, jestli u něj temperament vystoupí jako zvláštní nadání nebo se stane nebezpečím. Proto by cílem výchovy mělo být naučit dítě ovládat vlastní vyhraňující se temperament ze svého „Já“.

4. Třetí sedmiletí

Motto: „Nikdo mi nerozumí! Je někdo tak osamělý jako já?“

Toto sedmiletí je charakteristické nástupem puberty. Dítě se plně vymezilo vůči světu jako individualita a je načase, aby si hledalo svoje místo ve světě. Má nastat sociální rozvoj jeho osobnosti. Osamělost je vůdčím motivem puberty. Určujícím momentem ve výchově se stává pravdivost. Děti v tomto období jsou velice citlivé na lež či předstírání a odsouzení bývá rychlé a nemilosrdné. Nyní přichází čas plně rozvíjet schopnost pro abstraktní myšlení a úsudek. Děti touží po poznání a v krátké době jsou schopni naučit se velmi mnoho. Velká emoční labilita, která může doprovázet tento vývoj, se pohybuje od manických úletů až po depresivní utápění se. Vše může být provázeno bouřlivými změnami v činnosti srdeční a krevního oběhu, může docházet i k poruchám. Osobnost dítěte zatím zraje, uchopuje se znova sil hlavy, rytmického systému a sil látkové výměny a končetin. Individualita se ukotvuje v látkové výměně a končetinách, ve vůli. Působí z nitra ven, zkouší změnit své okolí, rodinu, svět. Dochází k velkým tělesným změnám (ochlupení, vousy, hlas, prsa, menstruace, harmonizace proporcí trupu, u dívek boky, u chlapců ramena, později masivnější kostra).

Narozené astrální tělo dozrává ještě sedm let a dospělosti dosahuje člověk v 21. roce zrozením vlastního vyššího „Já“. Někdo také ne, protože předchozí přeměny organismu neproběhly správně, mnohé síly byly předčasně vyčerpány. Takový mladý člověk pak není emočně stabilní, má nestálé myšlení a slabou vůli. Pozdější vývojové krize, které mohou přinést pomoc pro osobnostní vývoj člověka, pak nemohou být slabou osobností ani překonané.

V mnoha případech je to následek moderní uspěchané doby a její přetěžující a na výkon zaměřené výchovy, která nedává dítěti dost času na dozrání duševních sil ve správnou dobu. Druhým extrémem je, když je vývoj brzděn nebo pokroucen. Například, když se pokus o oddálení či vyhnutí dospělosti, a tím odpovědnosti, zvrhává v anorexii. Je to strach a úzkost z přestřížení pupeční šňůry, která spojuje s dosavadní astrální schránou matky a nejbližšího okolí.

V konečném důsledku je pak téměř jedno, jestli tlak vychází z dítěte nebo z jeho okolí. Přináší to s sebou velké riziko, že dítě bude řešit svoji vývojovou krizi alkoholem (pól umrtvování) nebo drogami (pól odpoutání se od života).

V této době nese určité nebezpečí pro osobnostní vývoj také intenzivní trénink, který vede do předčasné zatvrdlosti a nebo také předčasné sexuální vyžití, jehož důsledkem bývá nezralost charakterových vlastností. Tyto extrémy v hledání sebe sama se mohou později stát překážkou ve vývoji biografie. Děti, které se dostaly předčasně do styku s technickými vymoženostmi jako je počítač, televize, internet, mají často v pozdější době problémy s představitivostí, motorikou, soustředěním, se sociálním soužitím a podobně.

Pokud se vůle dítěte nemůže dostat do správného poměru ke světu, můžeme podnítit funkci jater, žlučníku a slinivky občasným přidáním něčeho hořkého nebo ostrého.

5. Závěr k vývojovým sedmiletím:

Pokud jsme schopni nepředpojatého pohledu na tyto skutečnosti, musíme si uvědomit mohutnou zodpovědnost rodičů a vychovatelů vůči příští generaci. Rodiče, kteří vedou první vývojovou periodu, vytvářejí v příští generaci základy pro nejhlubší důvěru v život. Jsou si toho vědomí? Škola, která má z větší části v rukou vývoj druhého období, vytváří základy pro náš pozdější citový život a pro radosti, které můžeme čerpat z umění a z přírody. Třetí vývojové období astrálního těla a sociálního života dítěte je skutečnou periodou vývoje jen pro malou část obyvatelstva, jak lze vidět ze současného vývoje ve společnosti. Mnohé zmrzačené duše utíkají do světa alkoholu a drog. K útěku patří i přílišné sportovní vyžívání a závislost na počítačích, televizi i sexu.

U mladého člověka začíná vlastní život tehdy, když dosáhl svého závěru po zmíněných třech vývojových fázích. Dospělý člověk nese v sobě po celý život ony tři metamorfózy duševních sil. I když věří, že staví jen na poslední metamorfóze, přesto v něm setrvávají i dřívější stupně.

Jaké požadavky by měla mít dnešní doba na společnost, aby nebyly narušovány souvislosti mezi organickým a psychickým vývojem osobnosti dítěte? Rodiče by si měli hledat cesty k posílení svého mravního i náboženského základu života. Škola bude muset vnášet do vyučování umělecký prvek a společnost by měla poskytovat přiměřenou přípravu na budoucnost a hledání vlastní identity člověka ve světě.

Dítě je plné očekávání, otázek a touhy. Přináší si s sebou impulsy nové generace. Pokud tyto děti mají vhodnou výchovu, pak ta jim dává možnost, aby své vlastní duchovní impulsy mohly později realizovat ve svém životě. Pokud dostávají od nás vychovatelů pravdivou odpověď a oduševněnou potravu pro své smysly a schránky, potom tyto děti nemusejí propadat destruktivním vlivům.

Podstatnou překážkou k pochopení takovýchto zákonitostí vývoje je utkvělé přesvědčení, že celý duševní život se odehrává v našem mozku. Toto přesvědčení spočívá na objevu motorických center v mozku, z nichž má být způsobován pohyb svalů, a na objevení center v mozkovém kmeni, jehož poškození může vyvolat hluboké změny v citovém životě. Proti tomuto nelze mnoho namítat, vycházíme-li z anatomického hlediska. Z psychologického nebo fenomenologického přístupu to není již tak jasné. Jde o otázku priority orgánu nebo jeho funkce.

Naše výchova tak ovlivňuje samotné zdraví dítěte. Správný duševně- duchovní vývoj určuje stav tělesného zdraví v pozdějším věku.

6. Specifické poruchy učení

Z hlediska pedagogiky a psychologie je třeba ke zvládnutí základních školních dovedností dosažení určité úrovně funkcí, které se na čtení, psaní a počítání podílejí. Je-li porucha ve vývoji některé z funkcí mozku, či v jejich spolupráci nebo propojenosti, může se projevit jako porucha učení. Mezi příčiny bývají uváděny například lehké mozkové dysfunkce, dědičnost, neurotické příčiny.

Mezinárodní klasifikace nemocí z roku 1992 uvádí tyto pojmy:

F 80 – F 89 Poruchy psychického vývoje (mezi ně patří specifické vývojové poruchy učení a chování)

- F80 .....Specifické vývojové poruchy řeči a jazyka
- F 81 .....Specifické vývojové poruchy školních dovedností (SVPÚ)
- F 81.0 ...Specifické poruchy učení
- F 81.1 ...Specifické poruchy psaní
- F 81.2 ...Specifické poruch počítání
- F 81.3 ...Smíšená porucha školních dovedností
- F 81.8 ...Jiné vývojové poruchy školních dovedností
- F 81.9 ...Vývojové poruchy školních dovedností nespecifikované.

Některé specifické poruchy učení vznikají na podkladě **lehkých mozkových dysfunkcí**. Zkratka, jenž se pro ně používá dnes, je LMD, dřívější název pro tyto poruchy byl lehké dětské encefalopatie. V podstatě jde o určité lehké oslabení nervového systému, nebo jeho drobná poškození, která způsobí, že vývoj funkcí bývá nerovnoměrný. U dětí s LMD se mohou, ale nemusí, projevit poruchy učení. Stejně tak poruchy učení nemusí vznikat na jejich podkladě, příčiny mohou být jiné.

Jak souvisí poruchy učení a inteligence? Z definice poruch učení vyplývá, že se tyto poruchy mohou objevovat souběžně s jinými defekty, nevznikají však na jejich podkladě. O dítěti se specifickou poruchou učení, například dyslexií, mluvíme při lehce podprůměrné, průměrné nebo lepší inteligenci. U dětí s mentální retardací (duševní opoždění, mezinárodní klasifikace F70 – F79) je primární poruchou organické poškození mozku a specifické poruchy učení jsou jen jeho příznaky.

Poruchy učení je termín označující skupinu obtíží, které se projevují při osvojování a užívání čtení, psaní, naslouchání a matematiky běžnými výukovými metodami, přestože má dítě přiměřenou inteligenci a dostatečně podnětné rodinné prostředí. Tyto obtíže mají individuální charakter a jak jsem již uvedla, vznikají na podkladě dysfunkcí centrální nervové soustavy. Předpona dys-, která se pro tyto poruchy používá, znamená rozpor nebo deformaci. Z hlediska psychologického vývoje znamená pojem dysfunkce funkci plně nevyvinutou. Afunkce by byla ztráta funkce již

vyvinuté. V německy mluvících zemích se můžeme setkat s pojmem **legastenie**, který se zde pro poruchy učení používá.

Nejnovější klasifikace pro poruchy čtení, psaní, pravopisu a počítání používá souhrnný název **specifické poruchy učení a chování (SPÚCH)**. K nejčastěji diagnostikovaným poruchám patří:

- Dyslexie:** Porucha může postihovat rychlost čtení, správnost a porozumění textu.
Dysgrafie: Porucha psaní postihuje úpravu písemného projevu, osvojení jednotlivých písmen a spojení hláska – písmeno.
Dysortografie: Porucha pravopisu.
Dyskalkulie: Postihuje operace s čísly, matematické a prostorové představy při práci s čísly a v geometrii.

Tyto poruchy se neprojevují pouze v oblasti, kde je defekt nejvýraznější, ale mají také řadu společných projevů. Objevují se ve větší nebo menší míře s jinými poruchami. Jsou např. doprovázeny nevyhraněnou lateralitou, obtížemi v soustředění, poruchami motoriky, vnímání, paměti, řeči aj. Třeba poruchy psaní a čtení postihují nejen řeč psanou, ale i mluvenou, a souvisí s odchylkami v řečových centrech mozkové hemisféry.

Mozkových buněk má člověk při narození konečný počet, a jestliže z nějakého důvodu zanikly, dobře se nevyvinuly nebo byly poškozené, nemůžeme je rozmnožit ani nahradit. Náš mozek jich má však v zásobě hezkých pár miliard, takže je vždycky možnost a naděje, že ty zbývající převzou částečně jejich funkci. I centrální nervový systém má svůj vývoj. Mozkové buňky sice nenahradíme, ale ty zbývající rostou, zrají, větví se a důmyslně propojují. Odolnost nervového systému ve vhodných podmínkách sílí. Dostatek času a odstranění stresujících faktorů může pomoci vyvíjejícímu se dětskému organismu korigovat vývojové odchylky.

Ještě se zmíním o jednom termínu v souvislosti s poruchami učení, se kterým jsem se setkala, s názvem **neverbální poruchy učení**. Charakteristickým rysem jsou potíže v prostorové orientaci. Například při míčových hrách dítě neví, kde stojí samo, kde stojí druhí, nedokáže přihrát, plete se do cesty. Podobné potíže jsou v orientaci sociální, kdy nedovede odhadnout postoj okolí, interpretovat výraz obličejů, gest, afektivního přízvuku hlasu. Paměť může dosahovat výborné úrovně, při čtení bývá slabší porozumění textu, vývoj řeči je dobrý, slovní zásoba je nepostížená. Užití řeči bývá necitlivé. Dítě nerozumí slovním hříčkám, metaforám, vtipům, nemají smysl pro humor. Příznačný je nedostatek smyslu pro rytmus.

Následující obtíže se projevují spolu s poruchami učení. Ačkoliv s nimi zdánlivě nesouvisejí, většinou však tvoří jednu z celého řetězce příčin:

- obtížné soustředění, vyrušování, neklid
- sluchové vnímání na nižší úrovni
- obtíže zrakového vnímání
- specifické poruchy řeči, malá slovní zásoba, obtížné vyjadřování,
- obtíže ve vnímání a reprodukci rytmu
- poruchy orientace (v prostoru, v textu, v soc.vztazích a v pravolevé orientaci)
- nevyhraněná nebo zkřížená lateralita
- poruchy jemné a hrubé motoriky
- poruchy v jazykovém citu (lingvistická kompetence – zvládání mluvnických pravidel bez teoretického osvojení)

Výše uvedený seznam není konečný. Obtíže se mohou projevovat v nejrůznějších kombinacích. Průvodním jevem SPÚCH může být i zdánlivě nepochopitelné chování (snaha prosadit se v jiné činnosti, šaškování, žalování,

nezájem o dění ve třídě, apatie, lhaní, útěk do nemoci, agrese aj.) Při nesprávném vedení dítěte s poruchou učení se mohou objevit poruchy chování.

Z antroposofického pohledu se jedná o nedostačující rozvinutí některého z 12 smyslů, jak je představuje R. Steiner

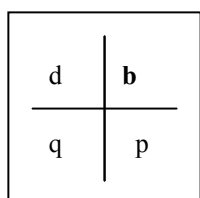
Jakub měl ve výsledcích z pedagogicko-psychologické poradny uvedeny jako potíže SVPÚ – dyslexii a dysortografií.

Dysortografie nepostihuje pouze pravopis. Nápadné nebo nesmyslné pravopisné chyby plynou z neschopnosti aplikovat třeba i dobře osvojená pravopisná pravidla v důsledku poruchy příslušných funkcí. Vztahuje se taky na rozlišování měkkých a tvrdých slabik, sykavek, přidávání nebo vynechávání písmen popř. slabik, nezvládnutí hranice slov v písmu. Nejsou známy všechny příčiny, které ji způsobují. Chybí cit pro jazyk. Mají nedostatečně rozvinutý fonetický sluch. U těchto dětí lze však sledovat zároveň poruchy vnímání, zrakového rozlišování, poruchy rytmu, řeči a vývojové grafomotoriky.

Dyslexie se projevuje neschopností naučit se číst běžně používanými výukovými metodami.

Když jsem se snažila zjistit co nejvíce informací kolem poruch učení, uvědomila jsem si spojitost vývoje prvního ale i začátek druhého sedmiletí s nervovou soustavou. Dítě, které se narodí, snaží se již od počátku svůj nástroj, své tělo, uchopit jak nejlépe to jde. První zvládá pohyb, potom si buduje svou rytmickou soustavu a řeč a nakonec zvládá myšlení. Dokud dítě přestavuje svůj tělesný organismus a buduje orgány, působí na něj éterné orgánotvorné síly ze všech čtyř kvadrantů. Po sedmém roce by se měly životní síly z tvorby orgánů uvolnit pro myšlení, a tím tělesně vázané obrazné vědomí může přejít k volným abstrakcím na úrovni duševní. Zůstat by měl pouze pravý horní kvadrant viz obrázek č.4 tučně b. Pokud z nějakého důvodu nedošlo ke správnému uvolnění životních sil, pak se tyto zákonitosti vývoje míchají do duševního prožívání dítěte a jsou překážkou pro učení.

Obrázek č.4 Tvořivé síly působící ze čtyř světových stran v 1.sedmiletí.

V počátečním období druhého sedmiletí začíná dítě svůj vývoj znovu od hlavy. Pokud dítě nestačilo do té doby uvolnit své tvořivé éterné síly z výstavby organismu, pak současný životní styl i školní výuka je nepřirozeným způsobem odčerpává, a tak nemůže dojít k dobrému vyžrání nervově - smyslové soustavy dítěte ani k její přeměně. A tato nezralost zapříčiňuje opožděný vývoj. Slabé životní síly potom nestačí ani pro růst a regeneraci organismu, natož dobudovat zdravý nervový systém. Pozvolným nástupem výuky v nižších ročnících pomocí pohybové a umělecké aktivity a vhodnějším obrazným vyučováním by mohla být současná pedagogika schopná korigovat tyto poruchy v učení. A tak dětem dopřát dostatek času k dozrání jejich nervově-smyslové soustavy. Tento přístup úspěšně využívá waldorfská pedagogika.

Životní síly v prvním sedmiletí pomocí schopnosti napodobování formují mozek dítěte, který se v druhém sedmiletí stává nástrojem pro přijetí myšlenek a základem pro praktickou inteligenci dítěte. Dnes je již bezpečně zjištěno, že pokud naše nejmenší zahrnujeme neustálými dráždivými vjemy, výsledkem je odlišný vývoj mozkových tkání u obou polovin mozku, než jak to bylo u dnešních dospělých. Jejich pravá hemisféra se

zvětšuje a levá část, která zpravidla obstarává schopnosti řeči a abstraktního myšlení se zmenšuje. Limbický systém v mozku, který se mimo jiné podílí na vzniku představivosti a vývoji citového života se vyvíjí pomaleji. Podle odborníků na to má svůj neblahý vliv i časté sledování televize.

Ze zprávy o vyšetření pedagogicko - psychologickou poradnou jsem sama mohla vyčíst, jak se nezralost Jakubova nervově - smyslového organismu projevila ještě ve čtvrté třídě. Samozřejmě ho provázela od nástupu do školy. Ukazují to nejen jeho problémy ve škole, ale taky pozdější výměna zubů, velká hravost, špatné fonetické vnímání a jeho špatná rozlišovací schopnost zelené a hnědé.

Ještě o jednom důsledku bych se ráda zmínila v souvislosti se zhoršeným prospěchem dítěte. Náhlé zhoršení prospěchu nemusí souviset pouze s jeho lajdáctvím, ale může být projevem intenzivního tělesného růstu. V obdobích, kdy se jeho duševní vývoj zpomaluje se odehrává něco podstatného v tělesném vývoji a naopak. Můžeme říci, že existuje rovnováha mezi životními silami regenerace a silami duševními.

7. Biografie dítěte

Jakub se narodil v roce 1993 dne 26.srpna v 8.20 hodin. Bylo mu 28 let a otci 27. Je ze čtyř dětí, druhý nejstarší. Nyní je mu téměř třináct let. Má starší 18-letou a mladší 11-letou sestru a nejmladšího 4-letého bratra.

Jako malé dítě byl velice klidný. Dobře usínal. Spával hodně a brzy prospal celou noc. Večer usnul sám i mimo vlastní postel. Častokrát nám řekl: „Chce se mi spát,“ a sám šel do postele. Přes den byl bez plen od dvou let, přes noc přibližně od třech let. Kolem pátého roku začal při spaní skřípat zuby. Býval často nachlazený. Míval rýmy, teploty a bolestivé záněty středního ucha. Při teplotě prospal celý den. Mnohokrát se stalo, že jeden den prospal a horečky ustoupily. Do dvou dnů byl opět zdravý. V roce a půl po očkování trojkombinací záškrť, tetanus a dávivý kašel dostal horečky s febrilní křečí. Byl chvíli v bezvědomí a poté hospitalizován.

Ve školce se u něj neprojevily žádné problémy. Jako dítě si uměl krásně hrát sám. Při soutěživých hrách často odmítal spolupracovat a nechtěl soutěžit. Je však tvořivý. Rád vždy kreslil, maloval, stříhal a lepil, zkoušel sám od sebe háčkovat, vyráběl si ze dřeva, dnes i vaří. Dříve se zúčastnil několikrát soutěží v kreslení a také vyhrál první místa. Dnešní kresby jsou horší než v jeho sedmi letech, jsou to neprokreslené postavy tenkou jemnou čarou. Při hře má dobrou koncentraci, ale málokdy dodělá něco do konce. Pokud je mu pomozeno, třeba povzbuzováním nebo motivací, bývá schopný věc dokončit. Při soustředění nebo při sledování televize rád okousával lemy rukávů tak, že se nedaly zašít.

Do školy šel na žádost rodičů o rok později, byl stále hodně hravý a nepozorný. Konstitučně odpovídal dítěti velkohlavému a také se tak projevoval. Výměna zubů započala až koncem sedmého roku. V první třídě se jeho třídní učitelka vyjádřila, že je velice pohodlný. Občas se projevoval, jako by měl nějakou poruchu učení. Ale nebylo to pravidelně. Ve čtvrté třídě dostal novou třídní učitelku, která nás poslala do pedagogicko - psychologické poradny. Výsledkem bylo, že Jakub je velmi inteligentní s diagnostikou specifické poruchy učení – dyslexie a dysortografie. Dosud zvládal překonat tuto poruchu pomocí vysokého intelektu, a co nezvládl hned, se mu postupně podařilo osvojit. Ale s růstem náročnosti učiva tempu nestačil. Písmo má malé, stísněné a často přepisuje.

Řeč je dodnes nejasná a spíše tišší. Vypadá, jako když se mu nechce otvírat pusa a tak huhlá. S mluvením začal o něco později než jeho vrstevníci. Dlouho šišlal,

nešly mu dobře sykavky. Do nástupu školní docházky v sedmi letech si správnou výslovnost zvládl osvojit sám.

Jakub je barvoslepý. Má slabou rozlišovací schopnost mezi hnědou a zelenou barvou. Brýle nenosil. Má mírné problémy ve sluchové analýze a diferenciaci. Stávalo se, že slyšel něco jiného než bylo řečeno.

Často vypadal, jakoby se v myšlenkách někde toulal. Na čem mu záleželo si dokázal sám zařídít, jinak spíše své povinnosti, úkoly, prosby o pomoc a taky čas jakoby vůbec nevnímal. Pokud jsme chtěli, aby nás vnímal a soustředil se i na to, co se mu nechce, museli jsme dělat věci s ním nebo u něho stát. Pokud se situace nevyvíjí podle jeho představ a přání, špatně to snáší a reaguje hystericky.

Z hlediska hrubé a jemné motoriky je vše v pořádku. Má však ploché nohy, což se odráží také v chůzi a pomalém běhu. Rovnováhu má spíše dobrou. Lateralitu má souhlasnou (noha, ruka, ucho i oko).

Jakub je nyní na svůj věk spíše drobnějšího vzrůstu. Jako malé dítě byl buclatý a dělal dojem velkohlavého dítěte. Ve škole se vytáhl. Dnes je hodně hubený. Má tenké ruce a nohy a celkově slabé vazové napětí. Hlavu má nejužší v oblasti, kde se odráží látková výměna a vůle. Oči má tmavé a výrazné. Vlasy jsou světlé a jemné. Stejně tak má nejhubenější část rukou i nohou odpovídající volní oblasti. Pohybuje se pomalu. Chodí tiše. Je zručný a má dobrou jemnou motoriku. Kostra je vcelku dobře vyvinutá a pevná, svalstvo je naopak slabé. Kolem devátého roku byl hodně vyhublý. Často si způsobil bolestivé nakopnutí palce nebo prstů u nohou.

Dýchání má pravidelné. Krevní oběh je zřejmě slabý, protože mívá neustále ledové ruce a nohy. Jeho tělo budí dojem křehké éterické bytosti. Z pohledu B. Lievegoeda a jeho Vývojových fází dítěte bych řekla, že nedošlo u Jakuba v druhém sedmiletí k vyplňování postavy. Jeho barva kůže je velmi světlá a na obličeji má pihy. Ještě dnes usíná brzy a dlouho spí. Při jednom vyšetření v osmi letech, když mívával ve spojitosti se školou trávící potíže, bylo objeveno, že má hypotonickou pravou ledvinovou pánvičku (vysunutou ven z ledviny), ale nemá s tím zdravotní problémy. Potřeboval podpořit síly paměti, pořádku něco zapomínal. Ve škole začínal mít postupně čím dál větší problémy se zvládnutím učiva.

Jakub je melancholicko-cholerického temperamentu. Je pomalý, pohodlný, hloubavý. Často se k něčemu upne, například aby se dostal na fotbal, turnaj, výlet, nebo chce zkusit něco vyrobit. V tu chvíli je schopný vyvinout veliké úsilí. Pokud svého nedosáhne, je zoufale nešťastný, zuřivý a hodně lítostivě pláče. Přes svoji pomalost je hodně vznětlivý a špatně se dovede ovládat. Má hodně zájmů a koníčků. Hraje nedobrovolně na trubku, hrál fotbal, šachy, nyní zkouší volejbal, jezdí na skateboardu a snowboardu. Chodí také do skautu, zkoušel chodit do plavání a náboženství. Je odhodlaný se něco naučit nebo dokázat, ale zpravidla sám nic nedokončí. Dokáže vystoupit na veřejnosti bez trémy a mluvit dokonce nahlas. Často se zastává mladších sourozenců.

Má bohatou fantazii, dokáže se koncentrovat, když mu na něčem záleží. Často se na různé věci vyptával. Zajímal se o letáčky Greenpeace, které doma nacházel. Chtěl znát podrobnosti ze života zvířat nebo se ptal na věci, kterým nerozuměl z televize. Byl velmi zvědavý. Rád by byl zodpovědný, ale zapomínal, co chtěl nebo měl udělat. Sebedisciplínu měl zatím pouze ve svých představách nikoliv v činu. Jinak je samostatný a dokáže si sám vyřídit své záležitosti, pokud na ně myslí. Často se nechává obsloužit. Má smysl pro humor. Nerad se s kýmkoli konfrontuje, pokud se ovládá a nepodlehne vzteku, raději ustoupí.

Na léčbu pomocí chirofonetiky jsme se zaměřili především z důvodu diagnostiky specifické poruchy učení, tedy dyslexie a dysortografie. Později, kolem 10. roku, po vyšetření v poradně a naší snaze dodržovat pokyny pracovníku poradny se Jakubův

psychický stav zhoršil. Byl neustále smutný, uražený pro každou drobnost a zvýšila se jeho plačtivá reakce na nepatrné neshody. Přestal dělat své „srandičky „a drobné naschvály. Přestal se zajímat o svět kolem sebe. Přestal s námi komunikovat, zalézal do svého koutku, vyhýbal se všem společným aktivitám. I když měl dostatek spánku, usínal večer velmi brzy a býval unavený. Začali jsme spolu pravidelně procvičovat doporučeným způsobem český jazyk. Zlepšení ve školních výsledcích se objevovalo pouze, když jsme velmi intenzivně a pravidelně cvičili. Nyní začalo období Jakubova velikého odporu vůči učení, které jsem se snažila prosadit za každou cenu. Jakub začal trpět velikou nespokojeností a provázely ho depresivní nálady. V tomto okamžiku jsme se obrátili s žádostí o pomoc k Mgr. Evě Mílkové a jejímu muži MUDr. Petru Mílkovi. Eva nám poradila z hlediska speciální pedagogiky a chirofonetiky postup k ošetřování pomocí masáží a cvičení. MUDr. Petr Mílek z hlediska své psychiatrické praxe.

8. Ošetření chirofonetikou

Chirofonetické ošetřování jsme začali z důvodů diagnostikované specifické poruchy učení. Již předtím jsem chirofonetikou ošetřovala jeho mladšího bratra a mladší sestru. Abych Jakuba pro masáže motivovala, zvolila jsem na úvod jméno jednoho hrdiny z jeho oblíbené knihy LEGOLAS a to v symetrické řadě **L E G O L A S A L O G E L**. Hláskou L jsem chtěla dosáhnout rozprůdění éterických sil, které mi připadaly slabé, pomocí E oslovit křížení hemisfér a G mělo uvolnit síly růstu a posílit vůli. Hlásky A a O pomáhají otevření a uzavření. Jakub s tím souhlasil. Tato symetrická řada byla velmi dlouhá ve srovnání s řadami standardními. Ale jednalo se opravdu o motivaci. Začali jsme v květnu 2004 s první masáží.

Jakubovi se hlásky líbily, rád se chodil masírovat. Po dvou týdnech bylo poznat, že se začíná něco dít. Po třech týdnech pravidelného ošetřování se Jakub zhoršil ve škole o dva stupně. Začal nosit pětky a čtyřky. Zpanikařila jsem a přestala masírovat. Čekala jsem na letní kurz chirofonetiky, na řádnou konzultaci a snažila jsem se napsat jeho životopis. Vše se vrátilo do starých kolejí. Zatím jsme pokračovali v procvičování učiva z jazyka českého podle doporučení z poradny. Jakub byl čím dál více nespokojený a zamlklý a plačtivý.

Na letním kurzu jsem Jakubův stav konzultovala s Mgr. Evou Mílkovou a Ursulou Mori. Ursula mě uklidnila a celé vysvětlení toho, co se stalo, převedla do jednoduchého obrazu. Dítě, které si buduje svůj organismus, ho staví jako dům. Nejprve musí postavit dobré základy a sklepy, teprve potom jde stavět první obytné patro. Pokud se mu však nepodařilo zdárně dokončit své základy a je odvoláno k budování prvního patra nástupem školní docházky, pak je celý základ oslaben. Využívání éterných sil paměti a myšlení abstraktním učením, bez podpory pohybu a citových prožitků s sebou přináší pozdější potíže. Nejenže dítě nemá dobudované kvalitní základy pro svůj fyzický organismus, ale zároveň odčerpává síly pro zdárné vybudování prvního patra. Já jsem svou masáží způsobila to, že dítě opustilo první patro a vrátilo se zpět dobudovat základy.

Po letním kurzu jsem se vrátila s návrhem na ošetřování pomocí **symetrické řady (L E I E L)** na podporu a harmonizaci hemisfér a jejich křížení, pro podporu vývoje smyslů. Začali jsme až po návratu z prázdnin od září opět pravidelně pracovat. Ani prázdniny nepřinesly potřebnou vitalitu do Jakubova života. Na začátku roku si nabral spoustu kroužků. Nevím, zda horší start do školy způsobila prázdninová přestávka nebo masírování chirofonetické řady L E I E L. Ve škole neměl dobré výsledky, nebylo to však takový veliký rozdíl jako před prázdninami a navíc jsem na to byla připravena. Jeho chování se blížilo depresím. U učení a kroužků ho drželo jen moje naléhání o nutnosti dokončit, co začal. A má každodenní práce spolu s ním.

Koncem října jsme konzultovali jeho stav na chirofonetickém setkání v Lázních Bělohradu. Jakub byl s námi. Kolegové jej mohli také vnímat. Vrátili jsme se domů s novým návrhem na ošetření. Od listopadu manžel začal ošetřovat Jakuba i mne řadou (**L U M**) **4 stupňovitě** a to pravidelně pět dnů v týdnu masáže, dva dny přestávka. Celé ošetření probíhalo šest týdnů. Po vánocích jsem začala masírovat Jakuba opět já. A to večer řadou (**LUM**) **4 stup.** a ráno na nohách **pomocí rytmů hlásky L U a textu:** „Nesu klid v sobě, nesu v sobě sílu, která mne posiluje.“ Jakub rozkvetl. Zároveň na tento text začal ráno chodit tam a zpět.

Po dalším chirofonetickém kurzu jsem přešla k nové řadě na zádech (**I Ax O**) **3x a planetární formu Merkur**u podobně rozdělenou jako symetrickou řadu a k tomu **vokál I**. Jakub se velmi zlepšil. Již v lednu jsem dokonce říkala manželovi, že mi Jakub těmi svými srandičkami začíná pít krev. Manžel mi na to odvětil, jestli právě kvůli tomu neděláme všechny ty masáže. Až tehdy jsem si uvědomila, jak moc se Jakub spravil. Z tohoto důvodu jsem pořídila sešit, do kterého jsem ho nechávala kreslit a psala jsem si občasné poznámky.

Zároveň jsme zavedli některá drobná opatření. Domluvili jsme se s třídní učitelkou, že nebudeme doma procvičovat, jak nám doporučili v pedagogicko-psychologické poradně. A že se spokojíme s horším prospěchem. Z dvojek přešel na trojky. Zrušili jsme přemíru kroužků jako šachy, náboženství, plavání, později sám zanechal fotbalu. Chodil pouze na trubku a do skautu. Byl mnohem více venku. V dnešní době nejraději trénuje na skateboardu. S manželem procvičoval německá slovíčka a házeli si přitom tenisákem. Snažili jsme se u něj posílit rytmus a pravidelnost pomocí drobných rituálů. A také ho udržovat v teple, dohlížet na to, aby se dostatečně oblékal. Dostává teplé jídlo. Sám upřednostňuje teplé kořeněné pokrmy.

Po jarním kurzu jsme začali s novou formou (**L-AOUM**) **9x- 4,6,8 nemasírovat**. Tato řada měla posílit vnímání a přinést zklidnění pro probouzející se astrální tělo. I nadále chodí krátký text (společně se svoji sestrou) tam a zpět. Po letním chirofonetickém kurzu jsme masírovali řady na zvýšení sebevědomí: „Já jsem Jakub ano Jakub jsem já“ (**IEK I KEI, AET I TEA**). Nyní pracujeme s řadou **A3 E3 I3 O3 U3 BbB** na zádech a na nohou (**BbB**) **U3stup**.

Pokroky, které dosahujeme, byly zprvu téměř nepostřehnutelné. Jedná se více méně o pozvolné vyladování, které si uvědomujeme postupně a z časovým odstupem. Dnešního dne se učitelé ptají: „Neměl Jakub dyslexii? Mívá občas nevysvětlitelné výkyvy v práci, a tak mu nemůžu dát jedničku. Na vysvědčení v šesté třídě měl vyznamenání. Přitom o papírech z vyšetření ze čtvrté třídy na vyšším stupni základní školy již nikdo neví. Má najednou víc vitality a elánu do života, není tolik nešťastný a začíná i více zlobit. Ale taky se zase zajímá o svět kolem sebe a má dostatek sebevědomí i chuti zkoušet nové věci.

Nevím nakolik se v jeho stavu projeví problémy, které lze přisuzovat období kolem Rubikonu, ale jsem velice ráda, že jsme právě pomocí chirofonetiky mohli Jakuba doprovázet tímto těžkým obdobím.

Při jedné konzultaci v chirofonetice nám Ursula Mori přibližovala problémy dětí obrazem závodníka a jeho auta. Některé děti mohou být výbornými řidiči, ale jejich auto je ve špatném technickém stavu. A tak ať dělají, co dělají, prostě jízda autem nejde a nebo nestojí za nic. A jsou děti, které mají silné a perfektní auto, ale jsou slabými řidiči. Ti první mají orgánové nebo tělesné omezení a ti druzí mentální.

Dnes už vím, jak na tom byl Jakub s jeho autem. I dobrý hráč hraje na rozladěný klavír špatně. Dnes Jakubovi snad více rozumím. A hledáním pomoci pro syna jsem se dostala k pochopení problémů vlastních.

Víte co to je, snažit se o pravidelné masírování i pravidelný režim, o důslednost ve výchově, trpělivost a vytrvalost, když vám tyto vlastnosti do vínku nebyly dány? Ale

když víte, že vaše dítě tohle zrovna potřebuje, snažíte se o to, i když to jde pomalu a špatně. Je to věc obrovské sebevýchovy, která není motivovaná prací na sobě, ale snahou pochopit a pomoci dítěti, které se trápí. Nevím nakolik jsem byla úspěšná, to ukáže čas, ale cesta, kterou jsem musela projít, mě hodně pomohla poznat sebe sama, své hranice i možnosti. A taky hlouběji se spojit s osudem našeho dítěte, více porozumět jeho zdánlivé lenosti a pomalosti, neposlušnosti, únikům do světa fantazie a vztekům i slzám.

9. Použité hlásky a hláskové řady v chirofonetické terapii

Pro bližší představení jsem si vybrala řadu **(LUM) 4-stupňovou**. Tato řada se používá při oslabených éterných silách. Byla původně sestavena pro děti z okolí Černobyli, u kterých byly oslabené životní síly a některé životní funkce ochromené. Hlásky L a M byly navrženy jako hlásky výstavbové a LU pro oživení kostní dřeně. Řada (LUM) 4-stupňová se provádí na celém těle, přičemž L končí prvně na ramenech, potom na loktech, zápěstích a nakonec na srdečních bodech na dlaních. Také hláska U je postupně prodlužovaná na boky, kolena, kotníky, zakončena je na vnější hraně chodidla. Celá forma velmi ovlivňuje proudění éterných sil v organismu. Vodní medová hláska L působí skrz saturnské U na mléčně zemské M. Tvořivé síly éteru jsou oslovovány znějící hláskou L a hláskou M, která skrze životní éter posiluje výstavbové procesy v organismu.

Protože Jakubovy problémy začaly školní docházkou, ukázalo se, že má slabé éterné síly. A pokud byly využívány pro paměť a myšlení, nestačily na výstavbu a regeneraci. Bylo to vidět na zpožděné výměně zubů i na špatném vybudování smyslových orgánů. Metamorfóza nervově-smyslových životních sil neproběhla řádně. I když šel později do školy, nestačilo to na dozrání jeho fyzického organismu a uvolnění orgánových sil z výstavby.

Podíváme-li se na jednotlivé hlásky, pak dostaneme tyto obrazy:

Hlásky L je vodní hláska, která vzniká pomocí srdečního bodu. Má tedy medový charakter. Je znělá a má v sobě hudebnost. Při jejím vyslovení se proud vzduchu vyrovná s překážkou tak, že se rozdělí před srdečním bodem, který je chráněn jazykem, na dva proudy. Ty se později spojí. Má v sobě formující síly, síly dělení i spojování. L je kosmický alchymista, který uvádí hmotu do pohybu, rozděluje ji a zase spojuje. Uvádí do lehkosti, stará se o to, aby člověk neupadl do tíže, neztluhl. Není to však hláska způsobující roztékání. Působí v ní řád. Touto hláskou zní zvukový éter a působí na životní éter. Proudění se stará o to, aby vše ztuhlé bylo opět ožíváno.

Jazyk se pozvedá k srdečnímu bodu, tím i proud vzduchu stoupá nahoru a oslovuje nebeské podnebí, pak proudí do světa. L obsahuje také síly srdce. Spojuje rozdělené a dává vzniknout něčemu novému. Proud vody, který se rozdělí před překážkou a o kus dál znovu spojí, tak dává za touto překážkou vzniknout drobnému zpětnému víření, proudění se zde zastavuje. Vše má svůj cíl. Vzniká něco nového. Stejně jako při spojení, u oplodnění nebo opylení. Nebo také jako vznik tónu při rozdělení struny.

Co můžeme ovlivnit pomocí hlásky L? Člověk se z největší části skládá z tekutin. Tyto tekutiny můžeme oslovovat pomocí L. Hlásky L je schopna vše rozpohybovat, zředit a zase spojovat. Pomáhá osvobodit zatuhlé, přivádí člověka k činnosti, kontroluje dělení, pomáhá zpracovat bujení i zatvrdlost, zabraňuje hromadění tekutin a oživuje cirkulaci. Je silou formy, která přemáhá hmotu, prostředníkem mezi hmotou a duševně - duchovní složkou člověka. Tuto hlásku přiřadil dr. Baur k silám Býka.

Hláška M je hláška zemská, na jejíž artikulaci se podílí rty a nos. Má mléčný a anýzový charakter. Je také znělá a pomáhá obnovit spojení s počátky. Při vyslovování hlásky M proud vzduchu směřuje ke rtům a snaží se jimi proniknout, rozechvívá rty. Pokud na toto klepání nikdo neotevře, proud vzduchu se otočí a hledá cestu jinudy. Nachází dutinu ústní, kudy výdechový proud odchází.

Charakter M je v odevzdání. Není zde žádné napětí, žádná žádostivost. Proud vzduchu, který se odevzdá svému osudu je dostatečně vnímavý k přijetí své nové cesty bez dramatických zvrátů. Vyrovnává svou zemskou cestu s novým požadavkem, obrací se vzhůru a s důvěrou směřuje k novým cílům. Matka, která se v lásce a pokoře odevzdává svému mateřství, je obrazem této hlásky. Matka, která dává dítěti mléko, vlastní tělesnou substanci. Tato hláška podněcuje lepší vnímání, přináší uklidnění a uvolnění. V M hovoří mateřská příroda obnovující život. Jsou to síly výstavby, které posilují éterické procesy v těle. M rozeznává ústní i nosní prostor. Podporuje výdech.

Patří k zvířetníkovému znamení Vodnáře.

Vokál U je poslední z hlásek použitých v této formě. Tento vokál patří mezi prazáklady, z kterých bylo vše stvořeno. V první fázi vývoje Země se oddělil Saturn a vytvořil hranice naší soustavy. Hláška U v sobě nese charakter Saturnu. Z přednášek R. Steinera víme, že na starém Saturnu vzniklo teplo. Tato hláška při masírování přináší teplo z vnějšku dovnitř. Hláška U může začínat v oblasti, která v metamorfóze odpovídá rtům, tím dosáhneme mléčného účinku této hlásky. Pokud začneme tah na úrovni ramen, dostaneme octové U, které je stahující a pomáhá k vystřízlivění. Pro tuto řadu je použito mléčné U.

Tento vokál uvádí duši do těla a pomáhá čistit astrální tělo tím, že má schopnost vystavět pevné hranice. Dodává stabilitu. Kromě toho, že obstarává hranice našeho těla - kůži a sliznice, tak také zpevňuje to hmotné uvnitř nás, tedy kosti. Staví hranice tomu, aby uvnitř mohlo zrát duševno. Také se podílí na dobré paměti. Tuto hlásku můžeme použít v terapii všude tam, kde má duše potíže řádně se spojit s tělem.

Pomocí formy **(LUM)4stupň**. dosycujeme éterické síly organismu. Tím, že ho pozvedneme z tíže, dáme prostor duševní očistě a uvolníme do mateřské ochrany, umožníme životním silám působit na správné úrovni potřebným způsobem.

POUŽITÁ LITERATURA

- 1) Caroline von Heydebrant.....O duševní podstatě dítěte
- 2) Rudolf Hauschka.....Člověk a výživa
- 3) Bernhard Lievegoed.....Vývojové fáze dítěte
- 4) Hermann Koepke.....Devátý rok
- 5) Alfred Baur.....Chirofonetika I- III. díl
- 6) Rudolf Steiner.....Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy
- 7) Rudolf Steiner.....Speciální pedagogika I. až III. díl
- 8) Josef Bartoš.....Stupně lidského života
- 9) Bulletin Naše dítě od firmy Weleda
- 10) MUDr. Lukáš Dostál články pro časopis Děti a my ročník 2003
- 11) Zdeněk Matějček.....Škola rodičů
- 12) Olga Zelinková.....Poruchy učení

Z nevydanej knihy: Průvodce zdravím od dětství k dědství (ba ještě dál)